

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ivan Petrášek

Prvovoliči a volby 2006

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Ivan Petrušek**

Vedúci práce: **Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.**

Oponent práce:

Dátum obhajoby:

Hodnotenie:

Bibliografický záznam

PETRÚŠEK, Ivan. *Prvovoliči a volby 2006*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2010. 74 s. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Anotácia

Bakalárska práca „Prvovoliči a volby 2006“ analyzuje volebné chovanie prvovoličov vo voľbách do Poslaneckej snemovne Parlamentu České republiky v roku 2006. Analýzy sú realizované na dátach z Českej volebnej štúdie 2006 (povolebného vedeckého výskumu volebného chovania). Cieľom práce je popísať dve volebné rozhodnutia prvovoličov (účasť na voľbách a výber strany). Pri prvom volebnom rozhodnutí sú prezentované možné príčiny nízkej volebnej účasti prvovoličov a ďalej je skúmaná motivácia tých prvovoličov, ktorí sa volieb zúčastnili. V práci je tiež formulovaný regresný model, ktorý na základe troch vysvetľujúcich premenných dokáže veľmi úspešne predpovedať, či sa prvovolič volieb zúčastní alebo nezúčastní. Analytická časť práce obsahuje aj kapitolu o sledovaní volebnej kampane prvovoličmi.

Kľúčové slová

prvovolič, volebné chovanie, volebná účasť, voľba strany, stranícka identifikácia, záujem o politiku

Annotation

Bachelor's thesis "First Time Voters and 2006 Election" analyses voting behaviour of the first time voters during the Czech general election of 2006. Analyses are conducted on the data from Czech Election Study 2006 (scientific research of voting behaviour). The aim of this paper is to describe two voting decisions of first time voters (electoral participation and party choice). Potential causes of low turnout and the motives of those first time voters who did participate are presented in the part dedicated to the first voting decision. The bachelor's thesis also contains a regression model which is very successful at predicting the electoral participation of first time voters with just three explanatory variables. Analytical part of the paper contains a chapter on following the election campaign among first time voters.

Keywords

first time voter, voting behaviour, electoral participation, party choice, party identification, political interest

Prehlásenie

Prehlasujem, že som predkladanú prácu vytvoril samostatne a výhradne s použitím citovanej literatúry a predstaveného dátového súboru. Súčasne dávam zvoľenie, aby táto práca bola sprístupnená v príslušnej knižnici UK a prostredníctvom elektronickej databázy vysokoškolských klasifikačných prác v repozitári UK. Prácu je možné používať k študijným účelom v súlade s autorským právom.

V Prahe dňa 17.5. 2010

Ivan Petrušek

PodĎakovanie

Na tomto mieste by som chcel poĎakovať vedúcemu svojej bakalárskej práce Doc. PhDr. Tomášovi Lebedovi, Ph.D. za početné konzultácie, počas ktorých obohatil vznik predkladanej práce mnohými analytickými a interpretačnými radami. Ďalej by som chcel poĎakovať Mgr., Ing. Petrovi Soukupovi, ktorý ma naučil používať kvantitatívne metódy analýzy dát. Veľká vďaka patrí aj Janovi Schubertovi za jeho cenné poznámky k textu práce a interpretácii niektorých výsledkov.

Obsah

OBSAH	3
PROJEKT BAKALÁRSKEJ PRÁCE	4
ÚVOD.....	9
1 TEORETICKÁ ČASŤ	11
1.1 KRÁTKY NÁHLED DO HISTÓRIE SKÚMANIA INDIVIDUÁLNEHO VOLEBNÉHO CHOVANIA	11
1.2 TRI HLAVNÉ TEORETICKÉ PRÍSTUPY ALEBO MODEL Y VOLEBNÉHO CHOVANIA	13
1.2.1 Sociologický prístup	14
1.2.2 Sociálno-psychologický model	15
1.2.3 Teórie racionálnej voľby (racionálny prístup) a Downssovský model.....	17
1.3 VEK A VOLEBNÉ CHOVANIE (NIEKTORÉ PRÍČINY NÍZKEJ VOLEBNEJ ÚČASTI MLADÝCH VOLIČOV)	19
2 PRAKTICKÁ ČASŤ	23
2.1 DEFINOVANIE PRVOVOLÍČOV	23
2.2 DÁTOVÝ SÚBOR A PRVOVOLÍČI VO VÝBERE	24
2.3 PRVOVOLÍČI A PRVÉ VOLEBNÉ ROZHODNUTIE.....	26
2.3.1 Volebná účasť	26
2.3.2 Úvodné poznámky k príčinám neúčasti a motívom účasti	26
2.3.3 Príčiny neúčasti.....	28
2.3.4 Motívy účasti	33
2.3.5 Regresný model prvého volebného rozhodnutia.....	43
2.4 PRVOVOLÍČI A VOLEBNÁ KAMPAŇ	51
2.5 PRVOVOLÍČI A DRUHÉ VOLEBNÉ ROZHODNUTIE	57
ZÁVER	64
SUMMARY	66
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	67
ZOZNAM TABULIEK	70

Institut politologických štúdií

Fakulty sociálnych vied

Univerzita Karlova

Prvovoliči a voľby 2006

Projekt bakalárskej práce

Autor: **Ivan Petrušek**

Odbor a ročník: **Politológia; 2. ročník bakalárskeho štúdia**

Vedúci bakalárskej práce: **PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.**

Dátum odovzdania projektu: **10.6.2008**

Súhlasím s vedením bakalárskej práce:

Prvovoliči predstavujú jeden typ voličov či volebného chovania. Jedná sa o najmladšiu skupinu oprávnených voličov, ktorí sa môžu volieb zúčastniť po prvýkrát. Hoci skúmanie volebného chovania patrí k tradičným oblastiam záujmu sociológov a politických vedcov, existuje len málo dostupných výskumov a literatúry, ktoré by sa primárne zameriavali na prvovoličov.

V českom prostredí podľa mojich doterajších zistení nie je danej problematike venovaná žiadna monografia, článok alebo iná publikácia. Na tento stav má určite veľký vplyv fakt, že v Českej republike doteraz nebol realizovaný žiadny sociologický výskum zameraný výlučne na prvovoličov. Znamená to, že volebné chovanie prvovoličov je relevantnou témou pre bakalársku prácu. Vo svojej bakalárskej práci s predpokladaným názvom Prvovoliči a voľby 2006 sa obmedzím na skúmanie volebného chovania prvovoličov vo voľbách do Poslaneckej snemovne Parlamentu Českej republiky.

V súvislosti s voľbami do Poslaneckej snemovne sa doteraz uskutočnili tri akademické dotazníkové šetrenia, ktorých cieľom bol výskum volebného chovania. Pre moju prácu bude kľúčové posledné z týchto šetrení, ktoré pod názvom Česká volební studie 2006, zorganizoval tým výskumníkov Sociologického ústavu AV ČR. Tento výskum bude pre moju prácu dôležitý z dvoch dôvodov. Pri analyzovaní volebného chovania prvovoličov budem používať dáta, ktoré boli v rámci výskumného projektu zozbierané. Významným zdrojom informácií o volebnom chovaní voličov vo voľbách 2006 a jeho teoretických východiskách bude pre mňa publikačný výstup zo šetrenia, ktorý s názvom Voliči a volby 2006, vydal Sociologický ústav AV ČR. Daná publikácia bude pre mňa slúžiť tiež ako zdroj inšpirácie vlastných analýz, a zároveň bude vzorom, ako analýzy realizovať.

Dátový súbor, s ktorým budem pracovať, pozostáva z 2002 respondentov (občanov Českej republiky starších 18 rokov), ktorí sa do výberu dostali kvótnou metódou. Zber dát prebehol bezprostredne po voľbách do Poslaneckej snemovne (9. - 21. júna 2006) a uskutočnilo ho Centrum pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR. Samotní prvovoliči tvorili približne 8% celkového počtu oprávnených voličov. Tento podiel prevedený na počet respondentov vo výbere nie je pre niektoré analýzy dostatočný, pretože znižuje ich presnosť a spoľahlivosť zovšeobecniteľnosti na populáciu. Napriek uvedenému nedostatku, budem dáta používať.

Ciele a metódy práce

Hlavným cieľom mojej bakalárskej práce bude popis volebného chovania prvovoličov a pokus o vysvetlenie jeho príčin. Kľúčovými otázkami volebného chovania sú volebná účasť a volebné rozhodnutie (odovzdanie hlasu konkrétnej politickej strane). Už v roku 1960 Seymour Martin Lipset konštatoval, že vo všetkých krajinách majú najnižšiu volebnú účasť práve mladí voliči. Výnimkou neboli ani voľby 2006. Hoci celková účasť dosiahla takmer dve tretiny oprávnených voličov, z prvovoličov sa volieb zúčastnil len približne každý tretí. V súvislosti s volebnou účasťou teda vznikajú viaceré otázky. Aké boli hlavné dôvody vysokej miery neúčasti medzi prvovoličmi? Kedy sa pred voľbami prvovoliči rozhodovali volieb nezúčastniť?

Čo sa týka volebnej podpory jednotlivých strán, tak medzi prvovoličmi jednoznačne dominuje ODS, nasledovaná Stranou zelených a ČSSD. Zmenil by sa zásadným spôsobom tento stav, keby bola volebná účasť medzi prvovoličmi vyššia? Mal by nárast účasti vplyv na výsledok volieb?

Pred voľbami 2006 prebiehali okrem tradičných stranícky motivovaných kampaní aj kampane na podporu vyššej účasti mladých voličov vo voľbách. Navzdory týmto snahám bol podiel hlasujúcich prvovoličov v porovnaní s ostatnými vekovými skupinami najmenší. Do akej miery sa prvovoliči zaujímajú o politiku? Je realitou, že viac ako polovica prvovoličov volebnú kampaň vôbec nesledovala? Koľko prvovoličov postrehlo nestranícke kampane na podporu účasti?

Vo svojej bakalárskej práci sa neobmedzím len na popis volebného chovania prvovoličov. Na vhodných miestach budem toto chovanie porovnávať so zvyškom elektorátu alebo všetkými oprávnenými voličmi. Moja bakalárska práca bude tiež obsahovať relevantné teoretické východiská vysvetľujúce volebné chovanie a uvedené budú tiež niektoré výsledky zahraničným výskumom v tejto oblasti.

V bakalárskej práci budem používať kvantitatívne metódy spracovania a analýzy dát. Pretože väčšina premenných v dátovom súbore je nominálneho a ordinálneho typu, budem pracovať s metódami určenými pre analýzu kategoriálnych dát. Tiež budem používať metódy korelačnej a regresnej analýzy.

Pri štatistickom usudzovaní z výberu na populáciu využijem metódy pre odhadovanie (intervaly spoľahlivosti a bodové odhady) a postupy založené na štatistických testoch (väčšinou to budú neparametrické testy).

Zoznam vybraných informačných zdrojov**a) Metodologická literatúra**

- Hendl, J. 2004. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál.
- Hoyle, R. H. 1999. *Statistical strategies for small sample research*. Thousand Oaks: Sage.
- Knoke, D., G. W. Bohrnstedt, A. Potter Mee. 2002. *Statistics for social data analysis*. Belmont: Thompson.
- Pennings, P., H. Keman, J. Kleinnijenhuis. 2006. *Doing research in political science: an introduction to comparative methods and statistics*. London: Sage.
- Řehák, J., B. Řeháková. 1986. *Analýza kategorizovaných dat v sociologii*. Praha: Academia.

b) Tématická literatúra

- Abrams, P., A. Little. „The Young Voter in British Politics.“ *The British Journal of Sociology* 16 (2): 95-110.
- Český statistický úřad. 2006. *Statistická ročenka České republiky 2006*. Praha: Scientia.
- Evans, J. A. J. 2004. *Voters & voting: an introduction*. London: Sage.
- Franklin, M. N. 2004. *Voter turnout and the dynamics of electoral competition in established democracies since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- King, G. 1996. „Why context should not count.“ *Political geography* 15 (2): 159-64.
- Lebeda, T., L. Linek, P. Lyons, K. Vlachová, et al. 2007. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Linek, L., L. Mrklas, A. Seidlová, P. Sokol. 2003. *Volby do poslanecké sněmovny 2002*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Lipset, S. M. 1960. *Political man*. London: Heinemann.
- O'Keefe, G. J., J. Liu. „First-Time Voters: Do Media Matter?“ *Journal of Communication* 30 (4): 122-129.

Quarles, R. C. 1977. *Mass communication and political accuracy: a comparison of first-time and older voters*. Madison.

Rakušanová, P., B. Řeháková. 2006. *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Thomassen, J. (ed.). 2005. *The European voter: a comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Wattenberg, M. P. 2002. *Where have all the voters gone?* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

c) Internetové zdroje

<http://www.czso.cz/>

<http://www.volby.cz/>

ÚVOD

Každé demokratické voľby bývajú výnimočné pre najmladšiu skupinu oprávnených voličov, ktorá disponuje unikátnou možnosťou zúčastniť sa daných volieb prvýkrát vo svojom živote. Pre túto „výnimočnú“ časť elektorátu sa vžilo označenie prvovoliči. Predmetom tejto bakalárskej práce sú prvovoliči vo voľbách do Poslaneckej snemovne Parlamentu Českej republiky v roku 2006. Témou bakalárskej práce je volebné chovanie. Spojením predmetu a témy dostaneme alternatívny, a zároveň presnejší názov prekladaného textu: *Volebné chovanie prvovoličov vo voľbách do Poslaneckej snemovne Parlamentu Českej republiky 2006*.

V dobe vzniku projektu bakalárskej práce predstavovalo volebné chovanie prvovoličov v Českej republike málo prebádanú oblasť. Podľa našich informácií sa počas ďalších dvoch rokov, kedy postupne vznikal text tejto práce, na stave vedeckého skúmania prvovoličov nič podstatné nezmenilo. Preto si myslíme, že realizované analýzy predstavujú cenný príspevok k výskumu volebného chovania prvovoličov.

Predkladaný text je z organizačného hľadiska rozdelený na dva hlavné bloky: teoretickú a praktickú časť. V teoretickej časti sú okrem iného predstavené rôzne prístupy a modely vysvetľujúce volebné chovanie voličov. O prvovoličoch sa v závere tejto časti dozvedáme, že ich najvýznamnejšou charakteristikou je nízka volebná účasť. Z podstaty teoretickej časti vyplýva, že náš vlastný príspevok je tam obmedzený na minimum a väčšina prezentovaných informácií pochádza z literatúry venovanej problematike volebného chovania.

Obsah praktickej časti je už založený na vlastných kvantitatívnych analýzach, ktoré sme uskutočnili na dátach pochádzajúcich z výskumu volebného chovania s názvom Česká volební studie 2006. Bakalárska práca pritom neobsahuje žiadnu kapitolu, ktorá by súhrnne vymenovávala alebo charakterizovala použité metódy. Výber jednotlivých metód, zdôvodnenie ich použitia, realizované úpravy dát a popis analytických postupov sú zakomponované do samotného textu.

V jednej z najslávnejších prác o volebnom chovaní (*The American Voter*) sa konštatuje, že pri voľbách musí volič uskutočniť dve rozhodnutia. Najskôr sa musí rozhodnúť, či sa volieb vôbec zúčastní. Potom nasleduje výber konkrétnej strany alebo kandidáta. Uvedené metodologické rozlíšenie dvoch volebných rozhodnutí sledujeme aj v praktickej časti bakalárskej práce. Jedným z cieľov bakalárskej práce je popísať obe volebné rozhodnutia (úroveň volebnej účasti; volebná podpora politických strán).

Väčšiu pozornosť však venujeme prvému volebnému rozhodnutiu prvovoličov. Vedie nás k tomu hlavne potvrdenie teoretického poznatku, že mladí voliči majú vo všetkých demokratických krajinách najnižšiu mieru volebnej účasti. Konkrétne bola vo voľbách do Poslaneckej snemovne 2006 celková volebná účasť 64,47%; ale z prvovoličov svoj hlas odovzdal len asi každý tretí. V texte sa preto pokúšame predstaviť príčiny tak vysokej neúčasti prvovoličov. Zároveň predkladáme potenciálne motívy tých prvovoličov, ktorí sa do volebných miestností dostavili. Poznatky o príčinách neúčasti resp. motívoch účasti následne využívame k formulácii regresného modelu, ktorý vysvetľuje prvé volebné rozhodnutie prvovoličov. Praktická časť obsahuje tiež kapitolu venovanú sledovaniu volebnej kampane prvovoličmi.

Na záver je ešte potrebné zdôrazniť, že realizované analýzy a im pripísané interpretácie si v žiadnom prípade nekladú nárok absolútne vysvetliť tak komplexný fenomén akým je volebné chovanie prvovoličov. Naše analýzy sú do značnej miery obmedzené najmä všeobecným zameraním výskumu, v ktorého rámci vznikol používaný dátový súbor. Pri zostavovaní výskumu bolo cieľom vysvetliť volebné chovanie celého elektorátu. Keď sme teda na základe teoretickej literatúry dostali podnet pre analýzu, tak sa niekedy stalo, že dáta neobsahovali premenné zodpovedajúce podnetu. Na druhej strane tiež platí, že dáta môžu obsahovať premenné, ktoré by prispeli ku komplexnejšiemu vysvetleniu volebného chovania prvovoličov, ale nám sa tieto ich vlastnosti nepodarilo využiť.

1 TEORETICKÁ ČASŤ

1.1 Krátky náhľad do histórie skúmania individuálneho volebného chovania

Volebné chovanie jednotlivcov patrí k tradičným predmetom záujmu politickej vedy a sociológie. Vedecké skúmanie volieb sa začalo na počiatku minulého storočia, pričom priekopníkmi tohto procesu boli geografi [Rose, 2000, s. 85]. Okrem celkových volebných výsledkov bývali výsledky zverejňované aj v rámci menších regionálnych jednotiek. Zo sčítaní ľudu existovali informácie o socioekonomických charakteristikách týchto regionálnych jednotiek. Nie je preto prekvapením, že prvé vedecké práce o volebnom chovaní jednotlivcov boli v podaní geografov založené na analýzach agregovaných dát reprezentujúcich celé skupiny voličov (*ekologická analýza volebného chovania*¹). Tento prístup dominoval v medzivojnovom období nielen v európskych krajinách, ale aj v USA. Predstavitelia prístupu štatisticky korelovali sociálne a ekonomické charakteristiky volebných obvodov (prípadne iných geografických celkov) s volebnými výsledkami [Rose, 2000, s. 86] a často pritom usudzovali na individuálnych voličov. Volebné rozhodnutie je však rozhodnutím individuálnych ľudských bytostí, ktorých chovanie je okrem socioekonomických charakteristík určované aj psychologickými a hodnotovými faktormi [Campbell, 1960, s. 13]. Analýzy agregovaných dát nedokázali postihnúť práve tento aspekt volieb, a preto často dospievali k dvojznačným či nespoľahlivým záverom. Ako príklad môžeme uviesť pozitívnu závislosť medzi podielom voličov s čiernou farbou pokožky vo volebnom obvode a víťazstvom bieleho rasisticky založeného kandidáta. Takáto závislosť bola zistená v štátoch na juhu USA v medzivojnovom období. Vysvetlenie tohto vzťahu spočíva v skutočnosti, že čiernym voličom nebolo v príslušných voľbách povolené zúčastniť sa hlasovania [Rose, 2000, s. 86].

Skúmanie volebného chovania na základe individuálnych dát súviselo s rozvojom metodológie výberových výskumov (*sample surveys*), ktoré boli spočiatku využívané komerčnými agentúrami pri prieskumoch trhu [Rose, 2000, s. 86]. Tieto

---

¹ Toto označenie použil profesor Hynek Jeřábek v článku o Lazarsfeldovej politickej sociológii [Jeřábek, 2000, s. 69].

prieskumy boli založené na osobných rozhovoroch s respondentmi, ktorí boli väčšinou vyberaní kvótnou metódou².

Ako istý pred stupeň vedeckého skúmania volebného chovania môžeme považovať prieskumy organizované verejnými inštitúciami (*public polls*)³, ktorých primárnym cieľom je informovať verejnosť o postavení kandidátov či politických strán. Hlavnými klientmi týchto inštitúcií sú noviny a televízne stanice, čo do značnej miery určuje realizáciu výskumov. Výskumy sú preto zamerané na poskytovanie aktuálnych informácií o názoroch voličov alebo predpovedanie výsledkov konkrétnych volieb. Historickým medzníkom v tejto oblasti sa stal rok 1936, keď prieskumy organizované Georgom Gallupom a Elmo Roperom správne predpovedali výsledok volebného súboja medzi Roosveltom a Landonom [Kavanagh, 1981, s. 197]

Prvý výhradne vedecký výskum volebného chovania metódou výberu bol uskutočnený v roku 1940 Paulom Lazarsfeldom a tímom jeho spolupracovníkov z Columbijskej univerzity [Rose, 2000, s. 86]. Lazarsfeldov tím použil techniku panelového výskumu, keď v sídelnej oblasti Erie County opakovane uskutočňoval rozhovory s rovnakým súborom respondentov. Výskum sledoval vývoj postojov a názorov oprávnených voličov v priebehu predvolebnej kampane k prezidentským voľbám, pričom dôraz bol kladený na pochopenie procesu formovania politických preferencií [Jeřábek, 2000, s. 70]. Výsledky tohto výskumu volebného chovania v rámci jednej komunity boli publikované v dnes už slávnej monografii *The People's Choice* [Lazarsfeld, 1944].

Prvý celoštátny vedecký výskum pomocou rozhovorov s vybranými respondentmi bol realizovaný už pri ďalších amerických prezidentských voľbách v roku 1944 [Campbell, 1960, s. 15]. Výskum zorganizovali vedci z *National Opinion Research Center* (NORC), ktoré neskôr nadviazalo permanentnú spoluprácu

---

² Kvótnu metódu výberu respondentov použili aj autori Českej volebnej štúdie 2006 (dátový súbor z tejto štúdie je analyzovaný v praktickej časti bakalárskej štúdie).

³ Dennis Kavanagh rozlišuje tri kategórie politických (i.e. zameraných na politické témy) výskumov verejnej mienky [Kavanagh, 1981, s. 197-198]. Prvú kategóriu zastupujú *verejné výskumy* (*public polls*), ktoré bývajú organizované celoštátnymi spoločnosťami pre výskum verejnej mienky (s primárnym cieľom informovať verejnosť). Druhou skupinou sú *súkromné výskumy* (*private polls*), ktoré sú riadené komerčnými agentúrami. Tieto agentúry organizujú prieskumy pre politické strany alebo záujmové skupiny, ktoré si ich z rôznych dôvodov zadávajú. Poslednou kategóriou sú výskumy organizované s *vedeckými zámermi* (*scientific purposes*), ktorých hlavným cieľom býva hlbšie porozumenie volebného chovania. Vyhodnocovanie ich výsledkov trvá v dôsledku veľkého počtu otázok, pokročilých štatistických analýz a testovania teoretických hypotéz aj niekoľko mesiacov. Tieto vedecké výskumy bývajú zvyčajne financované vládami alebo akademickými inštitúciami.

s *University of Chicago* a postupne si vybudovalo jednu z kľúčových pozícií v oblasti spoločenskovedných výskumov v USA⁴.

Ďalšie významné centrum skúmania volebného chovania vzniklo na Michiganskej univerzite. Výskumníkom z univerzity sa pri prezidentských voľbách v roku 1948 podarilo prekvapivo predpovedať víťaza volieb z rád demokratickej strany. Prieskumy verejnej mienky pritom takmer výhradne predpovedali víťazstvo republikánskeho kandidáta [Rose, 2000, s. 86]. Vedci z Michiganskej univerzity vtedy použili pravdepodobnostné metódy výberu, ktoré odvtedy v USA dominujú. Výskumný tím zorganizoval volebné štúdie aj k dvom ďalším prezidentským voľbám. Tieto štúdie sa stali základom pre historicky snád' najvýznamnejšiu prácu o volebnom chovaní, ktorá bola vydaná pod názvom *The American Voter* [Campbell, 1960]. V práci bol formulovaný nový, sociálno-psychologický model volebného chovania.

Individuálne volebné chovanie sa začalo vedecky skúmať na pôde amerických univerzít. V Európe sa tento proces zahájil s určitým časovým oneskorením až po skončení druhej svetovej vojny. Odvtedy sú vedecké výskumy volebného chovania sprievodným javom väčšiny volieb konaných v demokratických krajinách. V Českej republike sa prvý vedecký výskum uskutočnil v súvislosti s voľbami do Poslaneckej snemovne v roku 1996. Uvedený výskum bol súčasťou medzinárodného projektu s názvom *Comparative Study of Electoral Systems*, pričom jeho cieľom bolo získať dáta za Českú republiku [Lebeda, 2007, s. 2]. Podobný charakter mal aj akademický výskum po voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2004, ktorý bol súčasťou Európskej volebnej štúdie (*European Election Study*). Úplne prvý výskum volebného chovania, ktorý bol motivovaný a realizovaný výhradne českými výskumníkmi sa konal v roku 2006 [Lebeda, 2007, s. 2]. Práve posledne zmienený projekt poskytol dátový súbor, ktorý je analyzovaný v praktickej časti tejto bakalárskej práci.

1.2 Tri hlavné teoretické prístupy alebo modely volebného chovania

---

⁴ Troma kľúčovými akademickými inštitúciami USA v oblasti spoločenskovedných výskumov tej doby boli okrem *NORC* aj *Bureau of Applied Social Research* (prvým riaditeľom sa stal vyššie spomínaný Paul Felix Lazarsfeld) na Columbijskej univerzite a *Survey Research Center* na Michiganskej univerzite. Všetky tri inštitúcie stáli na samom počiatku vedeckého skúmania individuálneho volebného chovania.

Počas vedeckého skúmania volebného chovania boli sformulované rôzne hypotézy, prípadne celé teórie, ktoré si nárokuje vysvetliť niektoré aspekty, alebo dokonca celú podstatu, tohto špecifického druhu ľudskej činnosti. Niektoré hypotézy sú založené na spoločných predpokladoch alebo boli navrhnuté rovnakými vedcami. Spoločné predpoklady, na základe ktorých boli hypotézy formulované, definujú prístupy k skúmaniu volebného chovania. Ďalší vedci boli schopní sformulovať kauzálne modely, ktoré vychádzajú z istých predpokladov pomocou logických operácií komplexne objasňujú jednanie voličov.

V nasledujúcej časti práce sú v krátkosti postupne predstavené tri najvýznamnejšie prístupy alebo modely volebného chovania⁵, tak ako ich uvádza literatúra venovaná tejto problematike [Grofman, 2000, s. 70]. Praktická časť bakalárskej práce využíva niektoré aspekty troch uvedených teoretických prístupov k vysvetleniu volebného chovania prvovoličov.

1.2.1 Sociologický prístup

Tento prístup je založený na predpoklade, že ľudia jednajú politicky tak ako jednajú spoločensky [Russell, 2000, s. 333]. Sociologické premenné (socioekonomický štatút, dosiahnuté vzdelanie, náboženstvo, miesto bydliska atď.) určujú záujmy, ktorých reprezentáciu voliči vyhľadávajú v politickej sfére. Príslušnosť k spoločenskej skupine či triede, definovaná sociologickými premennými, podľa tohto prístupu významne predurčuje volebné chovanie voliča. Predpokladá sa pritom, že ľudia patriaci do určitej triedy si chcú udržať, prípadne zlepšiť svoje postavenie na úkor ostatných tried a voľby im k tomu poskytujú príležitosť.

Za jedných zo zakladateľov sociologického prístupu bývajú považovaní Paul Lazarsfeld a jeho kolegovia, ktorí v *People's choice* konštatujú: „Sociálne charakteristiky určujú politické preferencie.“⁶ [Lazarsfeld, 1944, s. 27]. Ako konkrétny príklad realizácie sociálnych charakteristík uvádzajú skutočnosť, že voliči s najvyšším socioekonomickým štatútom výrazne preferujú republikánsku stranu, naopak najnižšie sociálne postavení voliči častejšie odovzdávajú hlas demokratickej strane. Ďalšou dôležitou premennou je náboženské vyznanie, pričom Americkí protestanti hlasujú

---

⁵ Rozlíšenie medzi oboma termínmi nie je vyčerpávajúce. V literatúre o volebnom chovaní sa oba termíny niekedy zamieňajú.

⁶ Originálna formulácia znie nasledovne: „Social characteristics determine political preference.“

väčšinovo pre republikánsku stranu a Americkí katolíci pre demokratov. Zaujímavosťou v tomto ohľade je, že spoločné pôsobenie oboch premenných rozdiely vo volebnom chovaní ešte posilňuje⁷ [Jeřábek, 2000, s. 72].

Za ďalšieho zakladateľa tohto modelu býva označovaný aj Martin Seymour Lipset, ktorý okrem iného stál aj pri inštitucionalizovaní samotnej politickej sociológie v roku 1959 [Allardt, 2001, s. 15]. Lipsetova slávna kniha *Political man* [Lipset, 1960], s obsahovo veľa naznačujúcim podtitulom *The Social Basis of Politics*, sa sústreďuje najmä na sociálnu triedu ako hlavnú vysvetľujúcu premennú volebného chovania. Lipset tu v jednej kapitole charakterizuje voľby ako „vyjadrenie demokratického triedneho boja“ [Lipset, 1960, s. 230], pričom prakticky v každej ekonomicky rozvinutej krajine nižšie príjmové vrstvy volia väčšinou ľavicové strany a vrstvy s vyššími príjmami zase väčšinou hlasujú pre pravicové strany. O niekoľko rokov neskôr Lipset spolu so Steinom Rokkanom vydávajú snáď najznámejšiu prácu aplikujúcu sociologický prístup. V *Party Systems and Voter Alignments* autori definujú štyri základné štepné línie (*cleavages*) v spoločnostiach západnej Európy. Okolo línií vznikli politické strany, ktoré zastupujú záujmy voličov rozdelených na základe týchto štepných línií. Aj keď si sociálna trieda zachovala postavenie kľúčovej štepnej línie, zvyšné tri štepné línie umožnili interpretovať vznik ďalších relevantných politických strán v krajinách západnej a severnej Európy.

Napriek početným kritikám sociologického prístupu a posledným trendom, ktoré dokazujú oslabovanie vplyvu niektorých sociologických premenných na rozhodovanie voličov [Russell, 2000, s. 335-336], tak súčasné vedecké výskumy volebného chovania berú stále do úvahy sociologické premenné. Sociologické premenné však už nie sú jedinými vysvetľujúcimi premennými, ale tvoria súčasť komplexnejších modelov zohľadňujúcich aj ďalšie faktory (stranícka identifikácia, tematické hlasovanie, vplyv straníckych lídrov atď.).

1.2.2 Sociálno-psychologický model

Sociálno-psychologický model (*social-psychological model*) býva pre svoj pôvod na Michiganskej univerzite nazývaný aj ako *Michiganský model volebného chovania* [Vlachová, Řeháková, 2007, s. 134; Rose, 2000, s. 86]. Ako naznačuje

---

⁷ Uvedené zistenia boli formulované v súvislosti s prezidentskými voľbami v roku 1940.

samotný názov modelu, tak tento prístup berie do úvahy okrem sociologických charakteristík hlavne psychologické faktory. Sociologické premenné tu ovplyvňujú psychologické atribúty (politické postoje, individuálny záujem o politiku a stranícka identifikácia), ktoré zas podmieňujú volebné rozhodnutie.

Ako sme už uviedli vyššie, definujúcim dielom tohto prístupu sa stala kniha *The American Voter*, ktorá predstavila koncept straníckej identifikácie. Koncept straníckej identifikácie je tu využitý „na charakterizovanie afektívnej orientácie jedinca k dôležitému skupinovému objektu v jeho prostredí.“⁸ [Campbell, 1960, s. 121]. Dôležitý skupinový objekt predstavuje politická strana, ku ktorej si jedinec môže vytvoriť buď pozitívnu alebo negatívnu psychologickú identifikáciu, ktorá môže dosahovať odlišné stupne intenzity.

Stranícka identifikácia je dlhodobo stabilný psychologický stav, ktorý má svoj pôvod v „politickej socializácii“ jedinca v jeho spoločenskom prostredí, a to hlavne v rodine [Campbell, 1960, s. 146]. Ak je napríklad dieťa v rodine vystavované aktívnym politickým postojom rodičov, tak je pravdepodobné, že nadobudne podobný vzťah k politike ako jeho rodičia. Campbell s kolegami konštatujú, že veľký podiel Amerických voličov nadobúda stranícku identifikáciu práve v ranných obdobiach svojich životov v rodine [Campbell, 1960, s. 147-148]. V prípade, že jedinec nadobudne silnú identifikáciu s určitou stranou, tak túto úzku väzbu nemení jednoducho.

Pretože stranícka identifikácia predstavuje psychologickú väzbu, tak výskumníci z Michiganskej univerzity pri jej meraní zvolili metódu subjektívnej klasifikácie samotnými voličmi (*self-clasification*). U voličov bola pomocou série dvoch otázok zisťovaná strana, ku ktorej voliči pociťujú väzbu, a tiež intenzita tejto väzby⁹ [Campbell, 1960, s. 122]. Práve z dôvodu ponímania straníckej identifikácie ako psychologického stavu nebola táto väzba na stranu meraná ako záznam po sebe idúcich volebných rozhodnutí jednotlivca. Volebné rozhodnutie autori štúdie považujú za behaviorálny dôsledok antecedentných faktorov, medzi ktoré patrí stranícka identifikácia. Povedané inými slovami, je potrebné striktne rozlišovať medzi straníckou identifikáciou a voľbou strany, pretože z času na čas môžu aj voliči s veľmi silnou väzbou hlasovať v rozpore so svojou dlhodobo blízkou stranou [Campbell, 1960, s. 122].

---

⁸ Originálna formulácia znie nasledovne: „to characterize the individual's affective orientation to an important group-object in his environment.“

⁹ Obdobný postup aplikovali aj autori Českej volebnej štúdie v roku 2006 [Lyons, Linek, 2007, s. 154].

Z hľadiska utvárania politických postojov môže stranícka identifikácia jedinca fungovať ako zjednodušujúca pomôcka, ktorú jedinec využíva pri spracovávaní a vyhodnocovaní informácií o politike. Identifikácia so stranou pôsobí ako určitý plášť alebo clona, cez ktorú má jednotlivec tendenciu vnímať to, čo je priaznivé pre jeho stranícku identifikáciu [Campbell, 1960, s. 133]. Vždy samozrejme záleží aj na ďalších individuálnych charakteristikách, ktoré ovplyvňujú formovanie jeho postojov a názorov o tak komplexnej oblasti akou je politika. Dáta používané Campbellom a jeho kolegami však ukazujú, že stranícka identifikácia ako jediný faktor vysvetľuje veľký podiel variácie politických postojov [Campbell, 1960, s. 132].

Sociálno-psychologický model vznikol na pôde USA a vo významnej miere zohľadňoval špecifiká tejto krajiny (historický vývoj, stranícky systém atď.). Pri jeho „exportovaní“ do ďalších demokratických štátov (najmä západnej Európy) boli niektoré koncepty prispôbené miestnym podmienkam (viacstranícke systémy, štepné línie). Ohľadom aplikovateľnosti konceptu straníckej identifikácie v Európe panujú medzi odborníkmi protichodné stanoviská. Niektorí odborníci tvrdia, že koncept straníckej identifikácie nemôže v Európe fungovať [Lyons, Linek, 2007, s. 149]. Iní naopak zdôrazňujú funkčnú ekvivalenciu v kľúčových prvkoch tohto konceptu medzi USA a Európou [Russell, 2000, s. 334]. Navzdory všetkým výhradám a modifikáciám zostáva sociálno-psychologický prístup dominantným prístupom k skúmaniu volebného chovania, pričom väčšina analytikov sa aspoň implicitne obracia k jeho konceptom a schémam [Russell, 2000, s. 334].

1.2.3 Teórie racionálnej voľby (racionálny prístup) a Downsovský model

Posledný prístup býva v literatúre o volebnom chovaní označovaný súhrnne ako teórie racionálnej voľby [Evans, 2004, s. 68]. Tieto príbuzné teórie ideovo vychádzajú z teórií sociálneho jednania (*theories of social action*) a ekonomických teórií racionality [Evans, 2004, s. 69]. Teória racionálnej voľby umiestňuje jednotlivca do úplného centra svojej analýzy, pričom nevenuje pozornosť jeho postaveniu v spoločenských štruktúrach alebo jeho skupinovému identitám, ale sústreďuje sa na jeho motiváciu, zámery a mechanizmy ovplyvňujúce proces rozhodovania. V rámci tohto racionálneho prístupu boli vytvorené rôznorodé modely spoločenského a ekonomického chovania. Všetky tieto modely majú spoločný predpoklad, že jednotlivec si vyberá najefektívnejší

spôsob jednania vychádzajúci zo svojich stabilných preferencií a obmedzený konkrétnymi skutočnosťami danej situácie.

K teóriám racionálnej voľby patrí aj model volieb, ktorý formuloval v polovici päťdesiatych rokov minulého storočia Anthony Downs [Downs, 1957]. Tento model je postavený na predpoklade, že každý človek sa rozhoduje na základe racionálneho prehodnotenia potenciálnych úžitkov a nákladov spojených so svojim jednaním. Racionalita ako kľúčové kritérium pre posudzovanie ľudského jednania sa dá podľa Downsa aplikovať aj na volebné chovanie. Adjektívum racionálny tu znamená účinný (*efficient*), tzn. taký, ktorý umožní človeku účinne dosiahnuť stanovené ciele [Downs, 1957, s. 4].

Downs svoj model volieb v úvode *An Economic Theory of Democracy* charakterizuje ako analýzu politickej racionality z ekonomického uhla pohľadu. Jeho analýza je pritom *deduktívna* (zo stanoveného predpokladu formuluje závery), a zároveň *pozitivistická* (snaží sa popísať, čo sa stane za určitých podmienok) [Downs, 1957, s. 14]. Downs pracuje primárne s voličmi a politickými stranami ako hlavnými aktérmi volieb. Najdôležitejšou funkciou volieb v demokracii je pravidelne ustanovovať vládu. Politické strany majú jediný cieľ, zúčastňovať sa na vládnom procese. Voliči pri odovzdávaní svojho hlasu sledujú jediný účel: maximalizovať vlastný úžitok (*utility income*) vyplývajúci z potenciálneho povolebného jednania preferovanej politickej strany. Downs zdôrazňuje, že jedine politické a ekonomické dôvody volebného rozhodnutia by mali byť považované za racionálne [Downs, 1957, s. 7]. Ak teda podľa známeho príkladu manželka nalieha na manžela, aby hlasoval istým spôsobom a on na tento nátlak pristúpi, tak takéto konanie nemôže byť považované za racionálne (napriek tomu, že manželovi umožnilo dosiahnuť určitý cieľ). Ďalším dôležitým aspektom modelu je neistota (*uncertainty*) spôsobená nedisponovaním úplnej informácie (*perfect information*) na strane politických aktérov. Neistota u voličov vedie k tomu, že Downs rozlišuje medzi rôznymi typmi voličov podľa stupňa ich informovanosti a ich pohľadu na politické strany [Downs, 1957, s. 84-85]. Politické strany na neistotu voličov reagujú vytváraním ideológií. Ideológie fungujú medzi voličmi ako určité informačné skratky, ktoré im uľahčujú vyhodnocovanie politických podnetov.

Pri pokuse vysvetliť volebné chovanie prvovoličov sa z racionálneho prístupu zdá byť užitočný hlavne koncept volebných nákladov. Podľa tohto konceptu vznikajú každému voličovi v súvislosti s volebným rozhodnutím náklady. Tieto náklady je možné na základe časovej postupnosti rozdeliť na dve skupiny [Geys, 2006, s. 18]. Do

prvej skupiny patria náklady, ktoré volič vynaloží už pred samotným dňom hlasovania. Ako príklady patriace do tejto skupiny môžeme uviesť zhromažďovanie a vyhodnocovanie informácií o politických stranách či konkrétnych kandidátoch, ich programoch a návrhoch; sledovanie vnútroštátnych politických udalostí atď. Do druhej skupiny patria náklady vznikajúce v samotný deň volieb. Tieto náklady súvisia s nutnosťou dostaviť sa do volebnej miestnosti a zahŕňajú aj tzv. náklady obetovanej príležitosti (*opportunity costs*) z dôvodu času venovanému odovzdaniu hlasu. Podobne ako odlišní voliči získavajú z hlasovania rôzny úžitok, tak im vznikajú aj rôzne náklady. Niektorí voliči disponujú viacerými zdrojmi (napr. vzdelanie, dlhodobý záujem o politiku, silná stranícka identifikácia), ktoré znižujú náklady vynaložené pri volebnom rozhodovaní, a preto uľahčujú účasť na hlasovaní. Zjednodušene však môžeme povedať, že účasť na hlasovaní je pre voliča racionálna len vtedy, ak jeho očakávaný úžitok prevyšuje vynaložené náklady.

Podobne ako dva predchádzajúce prístupy, tak aj teórie racionálnej voľby čelili a stále čelia rozličným kritikám (hlavne pre niektoré nedostatky pri konfrontácii s empirickými dátami). Napriek tomu sú tieto teórie pri vysvetľovaní volebného chovania stále veľmi dôležité. Jocelyn Evans dokonca uvádza, že v oblasti volebných štúdií sa jedná o absolútne dominantný prístup [Evans, 2004, s. 69]. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že teória racionálnej voľby nedokáže vysvetliť všetky aspekty volebného chovania. Poskytuje však solídny základ na formulovanie hypotéz vhodných pre ďalšie empirické testovanie. Deduktívny postup vychádza z predpokladov, ktorým je pripisovaná univerzálna platnosť bez ohľadu na konkrétny sociálno-politický kontext. Preto aj formulované hypotézy si nárokuje schopnosť vysvetliť individuálne volebné chovanie v rozličných kontextoch [Evans, 2004, s. 89], čo býva tiež predmetom kritiky.

1.3 Vek a volebné chovanie (niektoré príčiny nízkej volebnej účasti mladých voličov)

Vek je demografická premenná, ktorej hodnoty umožňujú rozdeliť elektorát na prvovoličov a ostatných, t.j. starších voličov. Vek voliča patrí medzi premenné, ktorých vzťah k volebnej účasti a konkrétnemu hlasovaniu býva vo výskumoch vždy popisovaný. Väčšina vedeckých výskumov volebného chovania odhaľuje v súvislosti s úrovňou volebnej účasti nasledovný vzťah: podiel volebnej účasti je najnižší medzi najmladšími voličmi; volebná účasť sa s rastúcim vekom zvyšuje a dosahuje svoj vrchol

ku koncu stredného veku; v starobe začína volebná účasť klesať [Wolfinger, 1980, s. 37; Evans, 2004, s. 153; Lebeda, Linek, 2007, s. 204]. Uvedený vzťah platí naprieč hranicami demokratických štátov, a preto je možné označiť ho za všeobecne platný. Priebeh tohto bivariátneho vzťahu je v literatúre o volebnom chovaní popisovaný a vysvetľovaný na mnohých miestach, my sa však kvôli charakteru tejto bakalárskej práce zameriame len na prezentáciu niektorých príčin nízkej volebnej účasti medzi mladými voličmi.

Nízka volebná účasť mladých voličov sa vysvetľuje ako pôsobenie ďalších premenných. Wolfinger [Wolfinger, 1980, s. 37 - 60] sa pritom sústreďuje takmer výhradne na demografické a sociologické premenné (manželský štatút, dosiahnuté vzdelanie, horizontálna sociálna mobilita), iní zohľadňujú aj ďalšie faktory (záujem o politiku, stranícka identifikácia či pocit politickej efektivity [Thomassen, 2005, s. 69]).

Existuje hypotéza, že mladí ľudia sa zúčastňujú na voľbách a spoločenskom živote vo vyššej miere až s preberaním dospelých rolí (*adult roles*) [Wolfinger, 1980, s. 56]. Táto hypotéza je založená na predpoklade, že mladí ľudia sa aj po dovŕšení volebného veku sústreďujú hlavne na svoje osobné ciele, medzi ktoré patrí najmä hľadanie partnera a vhodného zamestnania. Pomyselné „zahľadenie sa do seba“ nie je kompatibilné s venovaním pozornosti širším spoločenským a politickým udalostiam [Converse, Niemi, 1971, s. 461]. Záujem o politiku však vyžaduje práve sledovanie udalostí významne ovplyvňujúcich širšiu komunitu, prípadne všetkých obyvateľov daného štátu. Empirické dáta dokazujú pozitívnu koreláciu medzi vekom a záujmom o politiku [Thomassen, 2005, s. 69], čo znamená, že s rastúcim vekom sa zvyšuje aj záujem o politické dianie¹⁰. Za výhradne dospelé role sú vo všeobecnosti považované úlohy manželov. Preto je v súlade s hypotézou očakávať, že mladí ľudia žijúci v manželskom zväzku, prípadne dlhodobom vzťahu, sa na voľbách zúčastňujú častejšie ako ich slobodní a nezadaní vrstovníci. Volebné výskumy potvrdzujú toto očakávanie, aj keď rozdiel nie je nijako ohromujúci¹¹. Zaujímavosťou pritom je, že vplyv manželstva na volebnú účasť rastie so zvyšujúcim sa vekom. Celkový pozitívny rozdiel pôsobenia manželských a partnerských vzťahov na volebnú účasť českých voličov vo

---

¹⁰ Nezáujem prvovoličov o politiku má významný vplyv na ich nízku volebnú účasť, čo naznačujú aj dáta z Českej volebnej štúdie 2006.

¹¹ Napríklad Wolfinger [Wolfinger, 1980, s. 56] na základe individuálnych dát z dvoch amerických prezidentských volieb v 70. rokoch minulého storočia uvádza, že vo vekovej skupine 18-24 rokov mali zosobášení voliči len o 3% vyššiu účasť, pričom v skupine 24-30 rokov bol rozdiel 5%.

voľbách do Poslaneckej snemovne v roku 2006 predstavoval 20%¹² [Linek, Lyons, 2007, s. 76].

Proti vyššie uvedenej hypotéze však hovorí fakt, že oprávnení voliči pokračujúci v štúdiu na univerzitách majú omnoho vyššiu volebnú účasť ako ich neštudujúci vrstovníci. Wolfinger ako príklad uvádza, že vo vekovej skupine 18-24 rokov bola volebná účasť medzi univerzitnými študentmi až o 20% vyššia ako medzi ostatnými oprávnenými voličmi [Wolfinger, 1980, s. 56]. Vysokoškolské štúdium pritom nie je považované za súčasť „sveta dospelých“, ktorý je definovaný umiestnením jedinca na pracovnom trhu. Univerzitné prostredie je však pre študentov politicky veľmi stimulujúce, čo sa odráža najmä v relatívne voľnom prístupe k informáciám o politike. Univerzitní študenti sú vďaka svojim aktivitám a povinnostiam menej spoločensky izolovaní [Wolfinger, 1980, s. 57] a skúsenosti získané organizáciou štúdia sú cenné pri riešení „byrokratických“ procedúr spojených s voľbami.

Ďalším z dôvodov nízkej volebnej účasti mladých voličov býva označovaná geografická mobilita (horizontálna sociálna mobilita). Geografická mobilita mladých voličov je najvyššia zo všetkých vekových skupín oprávnených voličov. Zároveň však mladí voliči najviac disponujú schopnosťou rýchlo sa prispôbiť novému prostrediu [Wolfinger, 1980, s. 54]. Vplyv zmeny bydliska na volebnú neúčasť klesá so zvyšujúcim sa časovým odstupom medzi zmenou adresy a konaním volieb (čím dlhší odstup medzi oboma termínmi, tým vyššia pravdepodobnosť volebnej účasti). Napriek značnej schopnosti mladých voličov rýchlo sa prispôbiť novému prostrediu, tak zmena bydliska má z hľadiska volebnej účasti najnegatívnejší vplyv práve na prvovoličov. Nie je veľmi pravdepodobné, že „geograficky mobilní“ prvovoliči sa po absolvovaní najzávažnejších individuálnych a sociálnych nástrah sťahovania začnú zaujímať o nevyhnutné kroky, ktoré je potrebné podniknúť v súvislosti s účasťou na blížiacich sa voľbách (zmena trvalého pobytu, volebná registrácia, vybavenie volebného preukazu atď.). Svoju úlohu tu okrem prevažujúceho nezáujmu o politiku zohráva aj to, že prvovoliči nemajú žiadne osobné skúsenosti s volebným procesom, ktoré by im mohli uľahčiť riešenie „volebnej byrokracie“. Povedané slovami racionálneho prístupu: sťahovanie pred voľbami zvyšuje náklady spojené s volebným rozhodnutím, a preto znižuje pravdepodobnosť účasti na hlasovaní.

---

¹² Slobodní alebo samy žijúci oprávnení voliči mali volebnú účasť približne 53%. Oprávnení voliči žijúci v manželskom alebo partnerskom vzťahu mali volebnú účasť približne 73%.

Volebná neúčast' prvovoličov je zložitý fenomén, ktorý je ovplyvnený viacerými premennými. V tejto časti sme sa obmedzili väčšinou na popis pôsobenia niektorých izolovaných premenných. Sociálna realita je však veľmi komplexná a v nej sa vplyvy viacerých premenných paralelne posilňujú alebo naopak oslabujú. Ďalej je prirodzené očakávať, že v skutočnosti majú tieto premenné rôznu váhu vplyvu. Významným cieľom praktickej časti bakalárskej práce je nielen popísať vplyv jednotlivých premenných na neúčast' prvovoličov v Českej republike, ale vziať do úvahy aj ich vzájomné pôsobenia a rozsah ich vplyvu.

2 PRAKTICKÁ ČASŤ

2.1 Definovanie prvovoličov

Generačné výmeny sú prirodzenou súčasťou ľudského života. Plynutie času nevyhnutne ovplyvňuje všetky jeho aspekty, vrátane života politického resp. volebného. Voľby do zastupiteľských orgánov sa väčšinou konajú s určitou časovou periódou, v priebehu ktorej jedna časť elektorátu zomrie a iná skupina ľudí prekročením stanovenej minimálnej vekovej hranice nadobudne aktívne volebné právo. Prvovoliči pri každých voľbách predstavujú jedinečný typ voličov, ktorý je nositeľom generačnej výmeny a má (aspoň teoretickú) možnosť zásadným spôsobom ovplyvniť výsledok volieb.

Prvovoličom vo všeobecnosti chápeme oprávneného voliča, ktorý má možnosť zúčastniť sa daného druhu volieb po prvýkrát vo svojom živote. Nejedná sa teda vždy o voliča, ktorý fakticky volí prvýkrát v živote. Definovať prvovoliča ako oprávneného voliča, ktorý prvýkrát vo svojom živote hlasuje v danom druhu volieb by bolo nesprávne, pretože oprávnený volič môže svoje aktívne volebné právo prvýkrát využiť aj napríklad ako 70-ročný. Pri definovaní prvovoličov je preto kľúčovým atribútom unikátna *možnosť* hlasovať prvýkrát vo voľbách.

Ústava ČR¹³ a Zákon o voľbách do Parlamentu ČR¹⁴ uzakônňujú právo voliť pre každého občana Českej republiky, ktorý aspoň v druhý deň volieb dosiahol vek 18 rokov. Dve pre túto bakalársku prácu kľúčové voľby do Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR sa uskutočnili v dňoch 2. – 3.6.2006 a 14. – 15.6.2002. Predmetom bakalárskej práce sú prvovoliči vo voľbách v roku 2006, tzn. všetci občania ČR, ktorí sa narodili v období vymedzenom dňami 16.6.1984 a 3.6.1988 (vrátane týchto dvoch dní). Prvovoliči v uvedených voľbách tvorili približne 8% z celkového počtu viac ako 8 miliónov oprávnených voličov¹⁵. Tím výskumníkov Sociologického ústavu AV ČR vo

---

¹³ Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992; článek 18; odsek 3. Dostupné online na adrese: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

¹⁴ Zákon č. 247/1995 Sb. ze dne 27. září 1995 o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů; paragraf 1; odsek 7. Dostupné online na adrese: http://www.senat.cz/volby/zak247_1995.php

¹⁵ Celkovo bolo vo voličských zoznamoch zapísaných 8 333 305 oprávnených voličov. Presný počet prvovoličov v zoznamoch sa nepodarilo zistiť. Približný, 8-percentný odhad podielu prvovoličov na celkovom počte oprávnených voličov je založený na údajoch z Demografickej ročenky Českej republiky 2006. Demografická ročenka je dostupná na adrese: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/4019-07-2006>

svojej publikácii s názvom *Voliči a voľby 2006* [Lebeda, Linek, 2007, s. 5] uvádza, že medzi dvoma sledovanými voľbami približne 8% oprávnených voličov zomrelo. Prebehla teda generačná výmena elektorátu, ktorú môžeme z hľadiska relatívnej veľkosti oboch skupín považovať za rovnomernú.

2.2 Dátový súbor a prvovoliči vo výbere

V celej bakalárskej práci je využívaný rovnaký dátový súbor, ktorý vznikol v rámci Českej volebnej štúdie 2006. Do výberu sa kvótnou metódu¹⁶, ktorá podľa populácie zohľadňovala relatívne početnosti piatich premenných (pohlavie, vek, najvyššie dosiahnuté vzdelanie, veľkosť miesta bydliska a kraj bydliska), dostalo 2002 respondentov (občanov Českej republiky od 18. roku života). Zber dát uskutočnilo Centrum pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR bezprostredne po voľbách (9. – 21.6.2006).

V dátovom súbore sa prejavil jav, ktorý je typický pre väčšinu povolebných vedeckých výskumov volebného chovania. Konkrétne sa jedná o významne vyššiu mieru volebnej účasti uvádzanú respondentmi vo výbere ako bola skutočná účasť na hlasovaní. V našom prípade rozdiel predstavuje 9,21%; keď sa na voľbách zúčastnilo 64,47% všetkých oprávnených voličov a vo výbere uviedlo účasť na hlasovaní až 73,68% respondentov¹⁷. Často ako príčina tohto „nadhodnotenia“ býva uvádzaná hypotéza, že oprávnení voliči, ktorí sa vôbec nezaujímajú o politiku sú menej ochotní stráviť hodinu, prípadne ešte dlhší čas, hovorením o politike [Thomassen, 2005, s. 71]. Podobne asi tiež zohráva svoju úlohu predpoklad, že voliči, ktorí skutočne hlasovali sú viac ochotní venovať svoj osobný čas komplexnému rozhovoru o politike a ich volebnom rozhodnutí. Ďalším dôvodom výskytu významne vyššej účasti vo výbere by mohla byť reflexia v spoločnosti pomerne rozšíreného očakávania, že účasť na voľbách je občianskou povinnosťou. Určitý jedinec, ktorý sa plánoval zúčastniť hlasovania práve z tohto dôvodu, ale nakoniec mu to nedovolili okolnosti vzniknuté v deň volieb, mohol v povolebnom rozhovore odpovedať tak, ako keby sa na hlasovaní skutočne zúčastnil.

---

16 Kvótny výber patrí medzi nepravdepodobnostné výbery, tzn. nie je zaručené, že každý člen cieľovej populácie (v našom prípade oprávnení voliči ČR) je do výberu zaradený s rovnakou pravdepodobnosťou.

17 Pretože v našom prípade poznáme relatívnu početnosť volebnej účasti v populácii, tak konštrukcia 99% intervalu spoľahlivosti na základe frekvencie vo výbere sa zdá byť neopodstatnená. V istom zmysle však môže poslúžiť ako indikátor reprezentativity výberu. Keď $p = 73,68\%$; $n = 2002$; tak 99% interval spoľahlivosti pre p je (71,14%; 76,22%). Výsledná podoba intervalu spoľahlivosti na prvý pohľad naznačuje, že výberový súbor nie je vhodný pre ďalšie analýzy, pretože sa nezdá byť reprezentatívny. Prikloníme sa však k interpretácii, že nájdený štatisticky významný rozdiel medzi realitou a výberom nevznikol náhodne, ale systematickým vychýlením, ktoré je pre tieto výskumy tak bežné.

Obdobná situácia vo výberovom súbore vznikla aj v súvislosti so ziskami jednotlivých politických strán, keď sa tieto zisky prirodzene líšia od konečných výsledkov volieb. V prípade volebnej podpory politických strán však rozdiely nie sú tak veľké ako v súvislosti s volebnou účasťou¹⁸. Tieto odlišnosti medzi relatívnymi početnosťami v populácii a výbere odstránili autori Českej volebnej štúdie procesom váženía dát. Pri procese váženía je všetkým respondentom s rovnakou skupinovú charakteristikou (napríklad oprávneným voličom, ktorí uviedli, že sa volieb nezúčastnili) pripísaný jednotný koeficient, ktorý vyjadruje relatívnu váhu každého respondenta pri určitých analýzach¹⁹. Použitie váh má potom za následok, že relatívne početnosti volebnej účasti a podpory strán v dátovom súbore sa zhodujú so skutočnými výsledkami volieb [Lebeda, Linek, 2007, s. 4].

Predmetom skúmania bakalárskej práce sú prvovoliči. Po selekcii prvovoličov²⁰ v dátovom súbore sme však zistili, že ich podiel v dátach je vyšší ako ich podiel v populácii. Konkrétne sa jedná o rozdiel asi 3,3%. Tento, vzhľadom na predmet práce, významný nedostatok dát sme odstránili vytvorením vlastnej celkovej váhy, ktorá brala do úvahy okrem volebných výsledkov (váha vytvorená v rámci Českej volebnej štúdie) aj vek respondentov (prvá vlastná váha). Pri konštruovaní prvej vlastnej váhy sme zvažili len respondentov vo vekovej kategórii 18 – 30 rokov²¹, ktorá bola jednou zo štyroch vekových kategórií zohľadnených v opore výberu (a preto je relatívna početnosť tejto kategórie vo výbere totožná s početnosťou v populácii oprávnených voličov). Celkovú váhu sme dosiahli vynásobením prvej vlastnej váhy (na základe veku) s váhou, ktorú vytvorili autori Českej volebnej štúdie (váha na základe volebných výsledkov). V celej bakalárskej práci používame dátový súbor vážený podľa nami skonštruovanej celkovej váhy (v podstate sú dáta zvážené na základe dvoch premenných).

¹⁸ Napríklad pri ODS ako víťazovi volieb, kde by boli potenciálne intervaly spoľahlivosti vždy najširšie, je rozdiel len 0,51%. Najväčší rozdiel je u Strany zelených, keď v porovnaní so skutočným výsledkom (6,29%), strana vo výbere „získala“ o celých 3,5% viac. Najmenší rozdiel je u KDU-ČSL (0,37%).

¹⁹ Tento koeficient je vypočítaný ako podiel relatívnej početnosti danej charakteristiky v populácii a vo výbere. Pre náš príklad s nevoličmi sa koeficient počíta nasledovne: $35,53\% / 26,32\% = 1,35$. Zjednodušene môžeme povedať, že odpovediam nevoličov na otázku o účasti na voľbách je umelo zvýšená početnosť tak, aby odpovedala podielu neúčasti z výsledkov volieb.

²⁰ Prvovoličov sme v dátach selektovali na základe dvoch premenných: rok narodenia a účasť na voľbách do Poslaneckej snemovne v roku 2002. Medzi prvovoličov bol automaticky zaradený každý respondent, ktorý uviedol, že sa narodil v rokoch 1988, 1987, 1986, 1985. U respondentov narodených v roku 1984 bol medzi prvovoličov zaradený len respondent, ktorý na otázku o účasti na predošlých voľbách odpovedal, že sa na nich nemohol zúčastniť pre svoj nízky vek.

²¹ V tejto kategórii sme zvažili „rozdelenie“ respondentov v rámci troch vekových skupín (18 – 21, 22 – 26, 27 – 30 rokov), čím sme dosiahli „požadovaný“ podiel prvovoličov vo výbere. Všetkým ostatným respondentom (starším 31 rokov) v dátovom súbore bol pri vážení na základe veku priradený koeficient 1, čo znamená, že neboli vážení. Týmto spôsobom bola vytvorená prvá vlastná váha.

2.3 Prvovoliči a prvé volebné rozhodnutie

Nasledovné pasáže sú najdôležitejšou časťou bakalárskej práce. Kľúčová pozornosť je v nich venovaná nízkej miere volebnej účasti prvovoličov ako najpodstatnejšiemu rysu volebného chovania tejto časti elektorátu. Postupne sú tu na základe analyzovania dátového súboru prezentované možné príčiny vedúce k vysokému podielu volebnej absencie. Ďalej sú predstavené aj motívy prvovoličov, ktorých prvé volebné rozhodnutie bolo kladné, a teda vyústilo k dostaveniu sa do hlasovacej miestnosti. Pre lepšie predstavenie či pochopenie špecifickosti mladých voličov sú prvovoliči na vhodných miestach porovnávaní so zvyškom elektorátu. Možné príčiny prvého volebného rozhodnutia sú spočiatku predstavené jednotlivo, prípadne vo vzťahu k ďalším dôvodom. Zvolený postup je orientovaný smerom k formulácii komplexného modelu pomocou logistickej regresie v závere tejto časti. Logistická regresia popisuje vzťah medzi binárnou závislou premennou (účasť na voľbách) a skupinou nezávislých, predikujúcich premenných.

2.3.1 Volebná účasť

Všeobecné konštatovanie o nízkej miere volebnej účasti mladých voličov potvrdzujú aj voľby do Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR v roku 2006. Pokiaľ celková volebná účasť dosiahla vyššie spomínanú úroveň 64,47%, tak dáta z volebnej štúdie ukazujú, že z prvovoličov sa volieb zúčastnil len približne každý tretí. Konkrétne sa k hlasovaniu vo voľbách prihlásilo 32,7% zo 161 opýtaných prvovoličov. Pre danú relatívnu početnosť a počet prípadov je 95% interval spoľahlivosti ohraničený podielmi 25,4% a 39,9%. Keby v populácii prvovoličov bola účasť na hornej hranici tohto intervalu, tak by sa v porovnaní so zvyškom elektorátu stále jednalo o viac ako 25% menšiu účasť. Skutočne sa teda jedná o významný rozdiel.

2.3.2 Úvodné poznámky k príčinám neúčasti a motívom účasti

Pri „pátraní“ po príčinách volebnej neúčasti prvovoličov vyjdeme z odpovedí respondentov na otvorenú otázku²² po hlavnom dôvode ich neúčasti. Je potrebné

---

²² Respondentom nebola poskytnutá karta s potenciálnymi odpoveďami, ale respondenti uvádzali hlavný dôvod svojej neúčasti vlastnými slovami.

zdôrazniť, že respondentmi deklarovaný hlavný dôvod neúčasti nemusí byť vždy skutočne hlavnou príčinou ich neúčasti²³. Platné odpovede respondentov boli pri tejto otázke zaradované až do 17 kategórií, čím sa mala zachovať autenticita odpovedí na otvorenú otázku. Autori českej volebnej štúdie pritom rozlišujú dva hlavné druhy dôvodov volebnej neúčasti [Linek, Lyons, 2007, s. 73-74], medzi ktoré rozdeľujú jednotlivé príčiny. Prvým druhom je neúčasť kvôli okolnostiam vzniknutým alebo prebiehajúcim v deň volieb. Druhým druhom príčin je dobrovoľná neúčasť, ktorá je založená na slobodnom a vedomom rozhodnutí, ktoré oprávnení voliči uskutočnili väčšinou už pred konaním volieb, prípadne až v samotný deň hlasovania²⁴. Kvôli okolnostiam vzniknutým v deň volieb nehlasovalo 23% opýtaných prvovoličov. Najčastejšie uvádzanými konkrétnymi dôvodmi v rámci tohto druhu bola ich neprítomnosť v mieste bydliska pre prázdniny alebo dovolenku (65% odpovedí) a pracovná zaneprázdnenosť (26%). 66% opýtaných nehlasujúcich prvovoličov sa volieb nezúčastnilo dobrovoľne. Z týchto dvoch tretín nehlasujúcich mladých voličov uviedlo takmer 52% za hlavný dôvod svoj nezáujem o politiku, 18% nevedelo, ktorej strane odovzdať hlas a 17% bolo presvedčených, že hlasovanie nemá zmysel. Ďalších 11% z týchto prvovoličov odpovedalo, že primárne nehlasovalo pre nedôveru a nespokojnosť s politikou. Môžeme teda zatiaľ predbežne konštatovať, že medzi prvovoličmi, ktorí mali zo všetkých vekových skupín voličov najnižšiu účasť, zohráva dôležitú úlohu nezáujem o politiku, prípadne negatívne postoje voči nej. Odlišujú sa však nevoliaci prvovoliči významným spôsobom od starších oprávnených voličov, ktorí svoje volebné právo tiež nevyužili?

Predtým než uskutočníme toto porovnanie, tak podobným spôsobom v krátkosti predstavíme dôvody tých prvovoličov, ktorí sa v deň hlasovania do volebných miestností dostavili (činíme tak rovnako na základe odpovedí na otvorenú otázku²⁵ po hlavnom dôvode účasti). Aj pri volebnej účasti sa pracuje s dvoma hlavnými druhmi motívov volebnej účasti [Linek, Lyons, 2007, s. 73-74]. Prvá skupina je súhrne označená ako stranícky motivovaná účasť. Druhá skupina nesie pomenovanie štrukturálna účasť a zahŕňa nasledovné príčiny: presvedčenie, že hlasovanie je

---

²³ Je pochopiteľné, že voliči môžu mať viacero príčin vedúcich k neúčasti, pričom určiť jednu konkrétnu príčinu môže byť v tomto prípade výsledkom momentálneho rozhodnutia. Ďalej je tiež možné, že niektorí respondenti hlavný dôvod zámerne nepreznadili a namiesto toho uviedli menej dôležitú príčinu.

²⁴ U oprávnených voličov, ktorí rozhodnutie o účasti odložili až na dni hlasovania, ale nakoniec sa ho nezúčastnili, prevláda neúčasť kvôli okolnostiam. Okolnosti zabránili zúčastniť sa volieb takmer dvom tretinám opýtaných voličov, ktorí svoje rozhodnutie odložili až na poslednú možnú chvíľu.

²⁵ Aj tu platí, že vlastný výrok nemusí obsahovať skutočne hlavnú príčinu.

povinnosť; vplyv rodiny a komunity a presvedčenie, že hlasovanie je právo, ktoré treba využiť. Medzi prvovoličmi vo výberovom súbore prevládajú práve tieto štrukturálne dôvody účasti, keď ich ako hlavný dôvod svojej účasti uviedlo 42% opýtaných prvovoličov. Z menovaných štrukturálnych príčin bolo najčastejšie uvádzané presvedčenie, že hlasovanie je občianska povinnosť. Tento dôvod uviedol takmer každý šiesty hlasujúci prvovolič. U niektorých prvovoličov zohral významnú úlohu aj vplyv rodiny a okolia, pričom k tejto príčine sa prihlásilo 14% prvovoličov. V rámci stranícky motivovanej účasti „dominuje“ medzi prvovoličmi vyjadrenie podpory preferovanej strane, ktoré býva vo všeobecnosti považované za jeden z kľúčových motívov participácie. Podporu preferovanej stane uviedlo takmer 16%, naopak hlasovanie proti niektorej stane uviedlo za hlavný dôvod svojej účasti približne 7% opýtaných prvovoličov. Každý piaty prvovolič vymenoval také hlavné dôvody, ktoré boli pri spracovávaní dát zaradené do súhrnnej kategórie s označením ostatné dôvody. Táto v podstate nič nehovoriaca odpoveď sa medzi hlasujúcimi prvovoličmi stala relatívne najpočetnejšou.

2.3.3 Príčiny neúčasti

Vráťme sa teraz k otázke o rozdieloch v príčinách volebnej absencie medzi prvovoličmi a zvyškom nevoliaceho elektorátu. V súvislosti s touto otázkou je potrebné na úvod poznamenať, že u ostatných (starších) nevoličov existujú ďalšie dôvody neúčasti, ktoré sa medzi prvovoličmi nemôžu vyskytovať práve kvôli ich nízkemu veku. Jedná sa o okolnosť staroby spojenej s invaliditou a dobrovoľnú neúčasť z dôvodu, že oprávnený volič sa hlasovaní nikdy neúčastní. Tieto dve príčiny uviedlo takmer 6% opýtaných starších voličov. Pre zistenie významných rozdielov medzi dvoma uvedenými skupinami nevoličov použijeme analýzu kontingenčnej tabuľky (tabuľka č. 1), pričom do riadkov umiestnime premennú hlavné dôvody volebnej neúčasti a do stĺpcov dichotomickú premennú. Na základe vypočítanej χ^2 -štatistiky ($\chi^2 = 33,45$) pri 10 stupňoch voľnosti zamietneme hypotézu o nezávislosti premenných a s pomocou normalizovaných reziduálnych hodnôt (tzv. adjustovaných rezíduí) hľadáme príčiny narušenia nulovej hypotézy²⁶. Štatisticky významné rozdiely medzi pozorovanými a očakávanými početnosťami existujú u oboch skupín nevoličov pri troch dôvodoch

---

²⁶ Bakalárska práca obsahuje niekoľko kontingenčných tabuliek. Zjednodušený postup zamietnutia hypotézy o nezávislosti premenných je uvedený len na tomto mieste. Pri ďalších kontingenčných tabuľkách sú hodnoty testovacej štatistiky χ^2 , stupne voľnosti a im zodpovedajúce dosiahnuté hladiny významnosti (p – hodnoty) umiestnené v poznámkach pod tabuľkou.

(pozri stĺpcové percentá označené hviezdičkami v tabuľke č. 1), ktoré postupne rozoberieme.

Tabuľka č. 1 - Dôvody volebnej neúčasti u prvovoličov a ostatných voličov (stĺpcové %)

	Prvovoliči	Ostatní voliči	Celkovo
Dobrovoľná neúčasť	66	65	65
<i>Nezáujem o politiku</i>	<i>34**</i>	<i>21**</i>	23
Nevedel, ktorú stranu voliť	12	10	10
Hlasovanie nemá zmysel	11	12	11
<i>Nedôvera a nespokojnosť s politikou</i>	<i>7*</i>	<i>17*</i>	15
Ďalšie dôvody dobrovoľnej neúčasti ^a	3	2	2
Nikdy nehlasuje	x	3	3
Neúčasť kvôli okolnostiam	23	31	30
Mimo domov, dovolenka, prázdniny	15	13	13
Pracovná zaneprázdnenosť	6	8	8
Ďalšie okolnosti ^b	2	2	2
Staroba a invalidita, zdravotné problémy	x	8	7
Ostatné dôvody	11	4	5
<i>Iné dôvody; nevie</i>	<i>11**</i>	<i>4**</i>	5

Poznámky:

* - štatisticky významné na hladine 0,05; ** - štatisticky významné na hladine 0,01.

$\chi^2 = 33,45$; 10 stupňov voľnosti; p - hodnota (sig.) = 0,0002; $N = 644$.

^a Nerozumie politike; Nedostatočná mobilizácia, zlá kampaň; Vplyv rodiny a okolia.

^b Problémy s registráciou; Rodinné dôvody; Trávenie voľného času.

Najčastejšie uvádzaným hlavným dôvodom neúčasti medzi prvovoličmi a ostatnými voličmi bol nezáujem o politiku. Z nevoliacich prvovoličov ho deklarovala viac ako tretina opýtaných, pričom medzi ostatnými nevoličmi uviedol nezáujem o politiku ako príčinu neúčasti len každý piaty opýtaný. Ešte významnejšie rozdiely medzi prvovoličmi a ostatnými oprávnenými voličmi odhaľuje skúmanie ich záujmu

o politiku. Respondentom z volebnej štúdie bola položená otázka: „Ako veľmi sa zaujímate o politiku?“ Na výber boli štyri možnosti odpovedí (od veľmi sa zaujímam až po vôbec sa nezaujímam). Pre minimálny podiel prvovoličov s odpoveďou veľmi sa zaujímam, zlúčime túto odpoveď spolu s dosť sa zaujímam do jednej kategórie. Novú, zlúčenú kategóriu nazveme veľký záujem o politiku. Viac ako polovica všetkých prvovoličov vo výbere sa o politiku vôbec nezaujíma. V porovnaní so zvyšnými oprávnenými voličmi sa jedná o viac ako 30-percentný rozdiel. Na druhej strane veľký záujem o politiku vyjadřilo len 6% prvovoličov, čo je pri 29% ostatných respondentov s rovnakou odpoveďou žalostne málo. Tieto obrovské rozdiely najvernejšie dokumentuje tabuľka č. 2, pričom za povšimnutie určite stoja hodnoty adjustovaných rezíduí. Napriek skutočnosti, že metodologické učebnice často zdôrazňujú, že dokázaná závislosť medzi premennými ešte neznamená kauzálny vzťah [Hendl, 2004, s. 312], tak na tomto mieste sa odvážime tvrdiť, že vek voličov je jednou z hlavných príčin, ktoré podmieňujú záujem o politiku. Robíme tak aj v súlade s literatúrou o volebnom chovaní, ktorá tiež dáva do pozornosti pozitívnu koreláciu medzi vekom a záujmom o politiku (pozri kapitolu 1.3 o veku a volebnom chovaní v teoretickej časti práce).

Tabuľka č. 2 - Záujem o politiku u prvovoličov a ostatných voličov (stĺpcové % a adjustované rezíduá)

	Prvovoliči	Ostatní voliči	Celkovo
Veľký záujem	6,2 -6,3***	29,2 6,3***	27,4
Zaujímam sa len trochu	41,9 -1,9*	49,7 1,9*	49,0
Vôbec sa nezaujímam	51,9 8,8***	21,1 -8,8***	23,6
N	160	1827	1987

Poznámka:

* - štatisticky významné na hladine 0,05; *** - štatisticky významné na hladine 0,001.

$\chi^2 = 89,47$; 2 stupne voľnosti; p - hodnota (sig.) = 0,000001.

Druhým hlavným dôvodom volebnej neúčasti, pri ktorého relatívnom uvádzaní sa prvovoliči významne líšia od ostatných voličov, je nedôvera a nespokojnosť s politikou (tabuľka č. 1). Nedôveru a nespokojnosť s politikou označilo za svoj hlavný dôvod neúčasti 7% prvovoličov a 17% starších voličov. Je tento zo strany nevoliacich prvovoličov pozitívne hodnotený rozdiel skutočne spôsobený ich väčšou dôverou a spokojnosťou s politikou, alebo je len výsledkom ich uprednostnenia nezáujmu o politiku ako hlavného dôvodu neúčasti? Dajú sa mladí voliči charakterizovať nezáujmom o politiku, ktorý je zároveň spojený s nedôverou a nespokojnosťou ohľadne politickej scény?

Zamyslíme sa najskôr nad prvou otázkou. Dáta z volebnej štúdie 2006 neobsahujú konkrétnu premennú, ktorá by sa explicitne pýtala na dôveru a spokojnosť s politikou. V dátach sa však vyskytujú položky skúmajúce úroveň dôvery respondentov k 6 politickým inštitúciám²⁷ (prezidentovi, vláde, obom komorám parlamentu, krajskému a obecnému zastupiteľstvu). Konštrukt dôvery respondentov v politiku vytvoríme skonštruovaním súhrnnej priemernej škály zo 6 uvedených položiek²⁸. Položková reliabilita súhrnnej škály meraná Cronbachovým alfa dosahuje hodnotu 0,75; čo v dostatočnej miere značí, že jednotlivé položky merajú spoločný konštrukt. Pre porovnanie rozdielov medzi oboma skupinami nevoličov v celkovej dôvere v politiku použijeme medián a priemer²⁹ (tabuľka č. 3). Opýtaní prvovoliči majú obe hodnoty centrálnej tendencie nižšie ako ostatní oprávnení voliči. Aby sme zistili, či pozorovaný rozdiel v hodnotách mediánov možno očakávať aj v populácii, tak ho podrobíme jednostrannému mediánovému a Mann-Whitneyovmu testu pre dva nezávislé výbery. Výsledky oboch testov sú štatisticky významné na hladine 0,01³⁰. Môžeme preto uzavrieť, že výber indikuje neplatnosť nulovej hypotézy, ktorá pre náš mediánový test znie: mediány v oboch skupinách nevoličov sa v populácii rovnajú. Prijmeme teda hypotézu alternatívnu: prvovoliči majú v populácii nižší medián dôvery v politiku. Nevoliaci prvovoliči skutočne pociťujú vyššiu dôveru v politiku ako starší nevoliči. Napriek tejto pozitívnej skutočnosti musíme stále brať do úvahy, že z prvovoličov, ktorí sa volieb 2006 nezúčastnili, približne polovica politike skôr alebo rozhodne nedôveruje.

²⁷ Jednotlivé odpovede na všetkých 6 položiek sú kódované nasledovným spôsobom: 1 – rozhodne dôverujem; 2 – skôr dôverujem; 3 – skôr nedôverujem; 4 – rozhodne nedôverujem.

²⁸ Súhrnná škála si preto zachováva rozsah hodnôt určený intervalom <1; 4>.

²⁹ Aj keď sa jedná o ordinálnu premennú a použitie priemeru nie je plne korektné.

³⁰ Dosiahnutá hladina významnosti pri mediánovom teste je 0,009 a pri Mann-Whitneyovom teste 0,002. V oboch prípadoch sú dosiahnuté hladiny významnosti určené asymptoticky.

Tabuľka č. 3 - Porovnanie rozdielov dôvery v politiku medzi dvoma skupinami nevoličov vo výbere

	Priemer	Medián	Štandardná odchýlka	Štandardná chyba priemeru	N
Prvovoliči	2,581807	2,666667	0,61669252	0,06199602	99
Ostatní voliči	2,782804	2,833333	0,65345708	0,02779931	553
Celkovo	2,752276	2,8	0,6515599	0,02552701	651

Poznámka:

Miery centrálnej tendencie sú vypočítané z hodnôt určených intervalom <1; 4>, kde 1 predstavuje úplnú dôveru a 4 naopak absolútnu nedôveru v politiku.

Podobný trend naznačuje aj hodnotenie celkovej spokojnosti s fungovaním demokracie v Českej republike. Polovica opýtaných prvovoličov je veľmi spokojná alebo skôr spokojná ako nespokojná (51%), pričom u starších nevoličov rovnakým spôsobom odpovedalo len 39% respondentov. Veľmi nespokojná je s fungovaním demokracie desatina prvovoličov, čo je pri takmer štvrtine veľmi nespokojných starších nevoličov významný rozdiel. Nevoliaci prvovoliči podľa dát z volebnej štúdie skutočne vykazujú vyššiu mieru dôvery a spokojnosti s politikou ako starší nevoliči. Títo prvovoliči sú z hľadiska charakteru ich vzťahu k politike rozdelení do dvoch približne rovnako veľkých skupín. V prvej prevláda dôvera k politike a spokojnosť s demokraciou, v druhej je naopak zastúpená nedôvera a nespokojnosť³¹.

Nezáujem o politiku sa aj po preskúmaní dôvery a spokojnosti s politikou zdá byť dôvodom, ktorý zapríčinil neúčast' najväčšieho počtu mladých voličov. Spoločenská realita je však komplexná a volebné rozhodovanie voličov býva určované viacerými premennými paralelne, prípadne ich kombinovaným pôsobením. Preto aj prvé volebné rozhodnutie každého oprávneného voliča, rozhodnutie o účasti vo voľbách, podlieha pôsobeniu viacerých faktorov. Pokúsime sa teraz zistiť, či existujú nejaké vzťahy medzi záujmom o politiku a premennými dôvera v politiku a spokojnosť s demokraciou v ČR. Pri hľadaní vzťahov vypočítame neparametrické korelačné koeficienty medzi uvedenými premennými, aby sme získali základnú predstavu o vzťahoch medzi nimi. Hodnota párového Kendallovho korelačného koeficientu medzi záujmom o politiku

³¹ Jedná sa o zjednodušenú interpretáciu založenú na všeobecných tendenciách v oboch skupinách.

a súhrnnou škálou dôvery v politiku je 0,03; pričom výsledok testu o nulovosti tohto koeficientu v populácii nevoličov nie je štatisticky významný³². Podobne zanedbateľná je aj hodnota Kendallovho koeficientu medzi záujmom o politiku a spokojnosťou s demokraciou³³. Uvedené premenné sú teda navzájom nezávislé. Znamená to, že medzi nimi neexistujú vzťahy typu – nevoliči s väčším záujmom o politiku preukazujú vyšší stupeň dôvery v politiku v porovnaní s tými, ktorí sa o politiku zaujímajú menej. Napriek tomu, že záujem o politiku a dôvera a spokojnosť s politikou sú dôležité premenné určujúce rozhodnutie o volebnej účasti, ich kombinované pôsobenie sa v tomto prípade nezdá byť prítomné.

Posledným dôvodom, resp. dôvodmi neúčasti, u ktorých existuje významný rozdiel medzi prvovoličmi a staršími voličmi, sú dôvody súhrne označené ako ostatné (tabuľka č. 1). Svojou povahou nepatria medzi dobrovoľné ani dôvody kvôli okolnostiam. Do tejto kategórie sú zaradené aj odpovede respondentov, ktorí uviedli, že nevedia príčinu svojej neúčasti vo voľbách. V neschopnosti určiť hlavnú príčinu vlastnej neúčasti na hlasovaní sa však prvovoliči a starší voliči neodlišujú, pretože v oboch skupinách týmto spôsobom odpovedali 3% všetkých respondentov. Zdrojom rozdielu teda logicky musia byť iné dôvody. Iné príčiny neúčasti uviedlo takmer 8% prvovoličov (pri necelom percente u starších voličov). Dáta z volebnej štúdie však neobsahujú konkrétne príklady dôvodov z tejto skupiny, preto sa nimi nemôžeme ďalej zaoberať.

2.3.4 Motívy účasti

Ako sme pri dôvodoch neúčasti venovali pozornosť niektorým konkrétnym príčinám, tak sa teraz podobným spôsobom zameriame na motívy tých prvovoličov, ktorí svoje aktívne volebné právo využili. Hlasujúcich prvovoličov tu však väčšinou nebudeme porovnávať s hlasujúcimi staršími voličmi, ale s prvovoličmi, ktorí sa na voľbách nezúčastnili. Túto stratégiu volíme z dvoch príčin. Po prvé, porovnávať 52-člennú skupinu hlasujúcich prvovoličov s viac ako 1250 hlasujúcimi staršími voličmi vo výbere nepovažujeme za vhodné (práve pre obrovský rozdiel medzi absolútnymi početnosťami oboch skupín). Po druhé, pri skúmaných premenných je

---

³² Zaujímá nás vzťah medzi oboma premennými u oprávnených voličov, ktorí sa volieb nezúčastnili. Koeficient je preto počítaný na 586 respondentoch. Dosiahnutá hladina významnosti dvojstranného testu o nezávislosti premenných je 0,374. Keďže už samotná hodnota koeficientu do značnej miery indikuje nezávislosť medzi premennými, nemá test o nulovosti koeficientu veľké opodstatnenie.

³³ $\tau_b = 0,018$; p -hodnota = 0,648; $N = 540$.

opodstatnené sledovať aké relatívne početnosti nadobúdajú jednotlivé hodnoty premenných v oboch skupinách prvovoličov. Týmto spôsobom chceme zvýrazniť skutočnosť, že niektoré hodnoty istej premennej často znamenajú medzi prvovoličmi takmer výhradnú účasť, pričom iné hodnoty tej istej premennej sú spojené s väčšinovou neúčasťou³⁴.

U prvovoličov mierne prevládajú tzv. štrukturálne dôvody účasti, ktoré podľa odpovedí na otvorenú otázku po hlavnom dôvode účasti deklarovali dvaja z piatich prvovoličov. Z tejto skupiny dôvodov uviedlo najviac prvovoličov presvedčenie, že účasť na voľbách je občianska povinnosť. Dotazník z volebnej štúdie neobsahoval konkrétne položky, ktoré by ďalej skúmali fenomén tohto presvedčenia. Preto nemôžeme podrobiť uvedené presvedčenie u mladých voličov hlbšej analýze.

Druhým najčastejšie uvádzaným štrukturálnym dôvodom je vplyv rodiny a okolia. Je logické očakávať, že prvovoliči ako najmladšia skupina elektorátu sú v najväčšej miere vystavovaní vplyvom svojej rodiny. Väčšina z nich „disponuje“ oboma žijúcimi rodičmi, pričom nie je nezvyčajné, že s nimi stále žijú v jednej domácnosti (tieto dve skutočnosti by mali vplyvy rodiny posilňovať). V teoretickej časti práce sme uviedli, že rodina je kľúčovým prostredím „politickej socializácie“ jednotlivca. Predpokladáme pritom, že vplyv rodiny pôsobí jednak na rozhodnutie o účasti na hlasovaní, a u hlasujúcich prvovoličov aj na voľbu strany.

Dátový súbor obsahuje štyri premenné, ktoré skúmajú volebné chovanie rodičov³⁵. Pri analýze vplyvu rodičov na volebnú účasť detí vychádzame z odpovedí na otázky po volebnej účasti rodičov, ktoré pre našu analýzu majú tri platné odpovede (áno, nie, neviem). Keďže máme dve premenné nadobúdajúce po tri hodnoty, tak by potenciálna kontingenčná tabuľka; prípadne nová takto rekódovaná premenná; mala 9 buniek; prípadne 9 hodnôt. Zaujímá nás, aký vplyv má na dieťa účasť oboch rodičov, účasť len jedného rodiča a neúčasť oboch rodičov. Ďalej predpokladáme, že prvovoliči,

---

³⁴ Rovnaká úvaha platí aj u niektorých premenných, ktoré sme analyzovali v časti o príčinách neúčasti (napríklad pri záujme o politiku).

³⁵ Všetkým respondentom boli na úvod postupne položené dve otázky, ktoré zisťovali, či rodičia respondentov žijú. Respondentom, ktorí majú aspoň jedného žijúceho rodiča bola následne položená otázka o volebnej účasti rodiča (zo všetkých prvovoličov vo výbere len jeden uviedol, že už nemá ani jedného rodiča; jeden prvovolič odmietol na obe otázky odpovedať). Respondenti, ktorí odpovedali na túto otázku kladne, boli na záver opytovaní na stranu, ktorej ich rodič odovzdal svoj hlas. Odpovede na otázky po volebných rozhodnutiach rodičov môžu byť skreslené, pretože tu máme do činenia s výpoveďami jednej osoby o minulom chovaní inej osoby či osôb. Napriek tomuto nedostatku s údajmi ďalej pracujeme (podobne ako autori Českej volebnej štúdie [Lyons, Linek, 2007, s. 170]).

ktorí nevedia o účasti svojich rodičov neprejavujú o politiku veľký záujem³⁶, a preto sa dá očakávať ich neúčast' na hlasovaní. Na základe predpokladu, že účasť oboch rodičov motivuje mladých ľudí vo väčšej miere tiež hlasovať, ako účasť len jedného rodiča alebo neúčast' oboch rodičov, vytvoríme z dvoch pôvodných premenných novú ordinálnu premennú účasti rodičov na voľbách³⁷. Chceme zistiť, aký je vzťah medzi prvým volebným rozhodnutím rodičov a rovnakým rozhodnutím ich detí. Preto vytvoríme a analyzujeme kontingenčnú tabuľku č. 4. Z hodnôt stĺpcových percent u hlasujúcich prvovoličov je vidieť prvý pozoruhodný poznatok: u žiadneho respondenta z tejto skupiny sa nestalo, že by nevedel odpoveď na otázky o účasti oboch svojich rodičov súčasne. Na druhej strane u viac ako troch štvrtín hlasujúcich prvovoličov sa na voľbách zúčastnili aj obaja rodičia. U približne polovice všetkých prvovoličov sa na hlasovaní zúčastnili obaja rodičia, pričom prvovoliči patriaci do tejto kategórie (obaja hlasujúci rodičia) mali účasť asi 50%, čo predstavuje významný rozdiel v porovnaní s približne tretinovou mierou volebnej účasti medzi všetkými prvovoličmi. V skupine prvovoličov len s jedným hlasujúcim rodičom bola už účasť menšia ako 30%. Naplnil sa tiež predpoklad, že prvovoliči bez poznania prvého volebného rozhodnutia oboch svojich rodičov sa do volebných miestností nedostavili³⁸ (asi každý siedmy nehlasujúci prvovolič uviedol, že nevie či sa jeho rodičia zúčastnili na voľbách). Môžeme zjednodušene skonštatovať, že medzi skúmanými premennými existuje nasledovná závislosť: účasť oboch rodičov je spojená s vyššou mierou účasti ich detí; naopak neúčast' oboch rodičov znamená u prvovoličov takmer výhradne neúčast'. Účasť oboch rodičov teda pôsobí ako faktor, ktorý niektorých prvovoličov skutočne motivuje k ich vlastnej účasti. Je však prirodzené, že záleží aj na ďalších individuálnych

³⁶ Ďalším možným vysvetlením je hypotéza, že takýto prvovoliči už nebývajú s rodičmi v jednej domácnosti a pri interakciách s nimi politika nepatrí medzi diskutované témy (čo nie je v rozpore so všeobecne prevládajúcim nezaujmom o politiku medzi mladými ľuďmi).

³⁷ Nová premenná bola vytvorená nasledovným postupom. Totožné odpovede respondenta na otázky po účasti jeho rodičov (účast' otca a účasť matky, neúčast' otca a neúčast' matky, nevie účasť otca a nevie účasť matky) tvoria tri hlavné hodnoty novej premennej (v rovnakom poradí: účasť oboch rodičov, neúčast' oboch rodičov, nevie účasť ani jedného z rodičov). Posledná hodnota novej premennej (účast' jedného z rodičov) bola vytvorená z odpovedí respondentov: účasť otca a neúčast' matky, účasť otca a nevie účasť matky, neúčast' otca a účasť matky, nevie účasť otca a účasť matky. Posledné dve kombinácie odpovedí (neúčast' otca a nevie účasť matky, nevie účasť otca a neúčast' matky) sme definovali ako chýbajúce hodnoty, pretože jedna kombinácia sa medzi prvovoličmi vôbec nevyskytla a druhá mala nízky počet prípadov (odpovedali tak len traja prvovoliči). Definovanie hodnoty nevie účasť ani jedného z rodičov ako krajnej hodnoty ordinálnej premennej je v našom prípade arbitrárne. Pre toto riešenie sme sa však rozhodli na základe predošlej dôkladnej úvahy.

³⁸ Pre zaujímavosť dodávame, že v tejto skupine sa o politiku vôbec nezaujíma až 70% opýtaných prvovoličov a zvyšných 30 % sa o politiku zaujíma len trochu. Vzhľadom na počet prípadov v tejto skupine je však potrebné byť veľmi opatrný pri formulovaní všeobecných záverov – v tomto prípade sa jedná viac o popis výberu.

charakteristikách prvovoličov, ktoré vstupujú do ich rozhodovacieho procesu, a ktoré vôbec nemusia súvisieť s konkrétnymi volebnými rozhodnutiami ich rodičov (účasť oboch rodičov vôbec nemusí byť príčinou účasti ich detí, a naopak neúčasť oboch rodičov nemusí mať v niektorých prípadoch vplyv na neúčasť detí).

Tabuľka č. 4 - Volebná účasť rodičov a ich detí – len u prvovoličov (riadkové %, stĺpcové % a adjustované rezíduá)

	Prvovoliči		Celkovo
	Účasť	Neúčasť	
Účasť oboch rodičov	49,4 77,5 4***	50,6 41,9 -4***	100 54,2
Účasť jedného z rodičov	27,3 18,4 -1	72,7 25,8 1	100 23,2
Neúčasť oboch rodičov	10,5 4,1 -2,4*	89,5 18,3 2,4*	100 13,4
Nevie účasť ani jedného z rodičov	0 0 -2,7**	100 14 2,7**	100 9,2
Celkovo	34,5 100	65,5 100	100 100

Poznámka:

* - štatisticky významné na hladine 0,05; ** - štatisticky významné na hladine 0,01;

*** - štatisticky významné na hladine 0,001;

$\chi^2 = 19,96$; 3 stupne voľnosti; p - hodnota (sig.) = 0,000 173; N = 143

38% opýtaných hlasujúcich prvovoličov vo svojich odpovediach menovalo také hlavné dôvody účasti, ktoré sú zaradené do skupiny stranícky motivovanej účasti. Výber konkrétnej strany je podľa rozlíšenia, s ktorým analyticky pracujeme, spojený až s druhým volebným rozhodnutím. Volebná realita však nemusí vždy sledovať nami predstavenú schému. U niektorých typov oprávnených voličov prvé volebné

rozhodnutie vlastne ani nie je realizované, pretože títo voliči dlhodobo výrazne preferujú určitú politickú stranu a voľby chápu ako možnosť vyjadriť jej svoju podporu. Dalo by sa dokonca v istom zmysle zjednodušiť, že tieto lojálne typy voličov sa kvôli silnej väzbe k preferovanej strane pri voľbách vlastne nerozhodujú. Psychologická väzba k politickej strane, ktorú sme v teoretickej časti predstavili ako koncept straníckej identifikácie, má potenciál výrazne zredukovať volebný kalkul jednotlivca. Napriek tomu, že za istých okolností môžu aj silno stranícki identifikovaní voliči hlasovať v rozpore so svojou identifikáciou, tak väčšinou táto charakteristika voliča vyúsťuje do volebnej podpory preferovanej strany. V rámci stranícky založenej účasti prvovoliči najčastejšie deklarovali za svoj hlavný dôvod práve podporu preferovanej strany. Preto sa teraz pozrieme na problematiku straníckej identifikácie u mladých voličov.

Dotazník z volebnej štúdie 2006 obsahuje štyri štandardné otázky, ktoré bývajú používané v medzinárodnom výskume *Comparative Study of Electoral Systems* [Lyons, Linek, 2007, s. 154], zisťujúce stranícku identifikáciu respondentov. Pomocou odpovedí na tri z týchto otázok sme vytvorili štvorstupňovú škálu intenzity straníckej identifikácie u oprávnených voličov³⁹. Pretože len dvaja prvovoliči vo výbere sa prihlásili k veľmi silnej straníckej identifikácii, tak sme dve krajné kategórie (veľmi silná a celkom silná stranícka identifikácia) zlúčili pod názvom silná identifikácia. Intenzita straníckej identifikácie ako jedna z kľúčových premenných podmieňujúcich volebnú účasť dosahuje u väčšiny prvovoličov „negatívne“ hodnoty, keď takmer tri štvrtiny všetkých opýtaných prvovoličov nemajú žiadnu stranícku identifikáciu. Naopak silnou väzbou k niektorej z politických strán disponuje len asi každý piaty prvovolič. Podpora preferovanej strany ako eventúálna príčina volebnej účasti vnáša očakávané svetlo do skúmania vzťahu medzi straníckou identifikáciou a volebnou účasťou u prvovoličov (tabuľka č. 5). Z hlasujúcich prvovoličov majú asi traja z piatich nejakú formu straníckej identity. U nehlasujúcich mladých voličov absolútne dominuje žiadna stranícka identifikácia, keď viac ako 90% prvovoličov z tejto skupiny nepociťuje nijakú blízkosť k niektorej z politických strán. Blízkosť k politickej strane a z nej plynúca snaha podporiť blízku stranu odovzdaním svojho hlasu patrí medzi dôležité motivačné

---

³⁹ Respondenti, ktorí odpovedali negatívne na prvú aj druhú otázku (Cítite sa niektorej politickej strane blízko? Je Vám určitá strana o trochu bližšia ako ostatné strany?), boli zaradení do kategórie bez straníckej identifikácie. Respondenti s pozitívnou odpoveďou na jednu z dvoch uvedených otázok boli ďalej opytovaní na stranu, ku ktorej sa cítia najbližšie. Potom nasledovala otázka zisťujúca intenzitu tejto väzby na trojstupňovej škále (spôsob pomenovania ďalších hodnôt premennej stranícka identifikácia: veľmi blízko = veľmi silná stranícka identifikácia; celkom blízko = celkom silná; nie moc blízko = slabá stranícka identifikácia).

faktory podmieňujúce volebnú účasť. Keď si uvedomíme nízku mieru volebnej účasti u prvovoličov, tak vyššie spomenuté hodnoty celkových marginálnych početností z tabuľky č. 5 nie sú žiadnym prekvapením. Pre porovnanie, v staršej časti elektorátu má aspoň nejakú formu straníckej identity až 55% opýtaných respondentov. Starší voliči majú zároveň významne vyššiu volebnú účasť.

Tabuľka č. 5 – Stranícka identifikácia u voliacich a nevoliacich prvovoličov (stĺpcové % a adjustované rezíduá)

	Prvovoliči		Celkovo
	Účasť	Neúčasť	
žiadna stranícka identifikácia	39,2 -6,9***	90,7 6,9***	74,2
slabá stranícka identifikácia	15,7 2,7**	3,7 -2,7**	7,5
silná stranícka identifikácia	45,1 6***	5,6 -6***	18,3
Spolu	100	100	100
N	51	108	159

Poznámky:

** - štatisticky významné na hladine 0,01; *** - štatisticky významné na hladine 0,0001.

$\chi^2 = 48,68$; 2 stupne voľnosti; p - hodnota (sig.) = 0,000001

Je oprávnené očakávať, že intenzita straníckej identifikácie súvisí s niektorými predtým analyzovanými premennými. Stranícka identifikácia pozitívne koreluje so záujmom o politiku⁴⁰. Táto pozitívna závislosť sa vo vzťahu k miere volebnej účasti najvýraznejšie premieta v dvoch skupinách prvovoličov. Do prvej skupiny patria mladí voliči so silnou psychologickou väzbou k strane a veľkým záujmom o politiku. V takto určenej skupine prvovoličov je účasť až na úrovni približne 80%. Treba však hneď dodať, že prvovoličov so silnou straníckou identifikáciou a veľkým záujmom o politiku je vo výbere len asi 6%⁴¹. Respondenti v druhej skupine naopak nemajú žiadnu

⁴⁰ $\tau_b = 0,472$; p-hodnota = 0,000 001; N = 198.

⁴¹ Preto znova dodávame, že konkrétna miera volebnej účasti v tejto skupine prvovoličov (80%) je viac popisom výberu ako odhadom na danú populáciu.

stranícku identifikáciu, a zároveň sú bez akéhokoľvek záujmu o politiku. Takmer polovica všetkých opýtaných prvovoličov (47,2%) sa prihlásila súčasne k obom „negatívnym“ charakteristikám. Volebná neúčast' v tejto početnej skupine dosahuje neuveriteľných 92%.

Ďalej u prvovoličov, ktorí sa volieb 2006 zúčastnili, existuje negatívna závislosť medzi intenzitou straníckej identifikácie a dobou definitívneho rozhodnutia pre volenú stranu⁴². Znamená to, že prvovoliči bez straníckej identifikácie si volenú stranu definitívne vyberajú výrazne neskôr ako voliči so silnou straníckou identifikáciou. Pri sledovaní dichotomického rozdelenia hlasujúcich prvovoličov na rozhodnutých a nerozhodnutých vplyv straníckej identifikácie odhaľuje nasledovné skutočnosti. Až 80% hlasujúcich prvovoličov so žiadnou straníckou identifikáciou patrí medzi nerozhodnutých voličov, pričom až tri štvrtiny voličov z tejto časti elektorátu sa podľa vlastných slov rozhodli pre volenú stranu až v priebehu posledného týždňa pred konaním volieb. Na druhej strane u prvovoličov so silnou straníckou identifikáciou patrí medzi nerozhodnutých voličov len asi každý štvrtý⁴³. Keď si uvedomíme, že celkovo až 55% všetkých hlasujúcich prvovoličov sa rozhodovalo až v priebehu intenzívnej volebnej kampane, tak silná psychologická väzba na niektorú z politických strán predstavuje faktor spojený s dlhodobým rozhodnutím o voľbe strany.

Teraz sa budeme podrobnejšie venovať ďalším dvom dôvodom účasti, ktoré patria do skupiny stranícky založenej účasti. Konkrétne sa jedná o ovplyvnenie výsledku a podporenie zmeny. Myslíme si, že sa jedná o v zásade príbuzné príčiny, keď podpora zmeny je istou formou ovplyvnenia výsledku⁴⁴. Oba dôvody deklarovalo ako hlavnú príčinu svojej účasti na hlasovaní celkovo asi 14% opýtaných prvovoličov. Ohľadne možnosti ovplyvnenia výsledku celoštátnych volieb jedným hlasom, ktorým disponuje každý oprávnený volič, však existujú závažné pochybnosti. Kritika tohto motívu pochádza najmä z niektorých teórií racionálnej voľby, ktoré dospievajú k nasledujúcemu záveru: keby sa mal volič rozhodovať o svojej účasti na základe reálnej pravdepodobnosti, že jeho hlas významne ovplyvní výsledok volieb, tak je pre neho vo

---

⁴² $\tau_b = -0,468$; p -hodnota = 0,000 003; $N = 70$.

⁴³ Drvivá väčšina nerozhodnutých prvovoličov nakoniec hlasuje v zhode so svojou straníckou identifikáciou.

⁴⁴ Podpora zmeny je (spolu s ďalšími konkrétnymi príčinami) podmnožinou širšej skupiny dôvodov, ktorú by sme mohli označiť ako ovplyvnenie výsledku. Ako príklad ďalšej príčiny si predstavme takúto situáciu. Niektorí oprávnení voliči môžu byť veľmi spokojní s predchádzajúcou vládou, a preto u nich ako dôležitý motív účasti môže byť vyjadrenie podpory stávajúcej vláde. Takáto snaha sa dá tiež označiť ako snaha o ovplyvnenie výsledku.

väčšine prípadov racionálnym jednaním volebná neúčast'⁴⁵ [Geys, 2005, s. 17 - 18]. Uvedená teoretická kritika však dostatočne nevyvracia skutočnosť, že určitú časť elektorátu motivuje (alebo aspoň spolu motivuje) presvedčenie, že ich hlas môže určitým spôsobom ovplyvniť volebné výsledky alebo podporiť zmenu dôležitých skutočností. Všetci oprávnení voliči sa určite nerozhodujú podľa racionálnych schém definovaných teóriami racionálnej voľby. V ich rozhodovacích procesoch nezriedka zohrávajú podstatnú úlohu dôvody, ktoré by predstavitelia tohto prístupu označili ako „iracionálne“.

Možno aj preto, že otázka po hlavnom dôvode volebnej účasti mala podobu otvorenej otázky, tak dátový súbor neobsahuje ďalšie premenné skúmajúce presvedčenie voličov o ovplyvniteľnosti výsledku volieb. Dotazník však zahŕňa otázku, v ktorej mali respondenti na 5-stupňovej škále ohodnotiť, či to, koho ľudia volia môže niečo zmeniť. Zdá sa, že táto škála meria jav blízky podpore zmeny, ktorú deklarovali ako hlavný dôvod svojej účasti niektorí prvovoliči. Nasvedčuje tomu aj skutočnosť, že všetci respondenti, ktorí svojou účasťou na hlasovaní „podporili zmenu“, sa na danej škále stotožňujú s výrokom, že koho ľudia volia môže zmeniť veľa vecí. Keby medzi deklarovanou podporou zmeny a presvedčením, že voľba strany môže zásadným spôsobom zmeniť veľa skutočností vecný vzťah vôbec neexistoval, tak sa domnievame, že len samotné presvedčenie o potenciálnej zmene môže oprávnených voličov motivovať k účasti. Naopak je logické očakávať, že oprávnení voliči stotožnení s opačným tvrdením⁴⁶, prípadne bez názoru na toto tvrdenie, budú do volebných miestností prichádzať menej často. Uvedené očakávania sa na základe dát z Českej volebnej štúdie 2006 realizujú aj medzi prvovoličmi (tabuľka č. 6). Z hlasujúcich prvovoličov si takmer dve tretiny myslia, že druhé volebné rozhodnutie môže niečo zmeniť. U nehlasujúcich prvovoličov rovnaký názor zastáva len každý štvrtý opýtaný, pričom negatívny postoj k rovnakej téme vyjadrilo až 40% nehlasujúcich prvovoličov. V oboch skupinách prvovoličov približne každý piaty vyjadril „neutrálny názor“ (výberom strednej hodnoty na používanej škále)

---

⁴⁵ Výnimočný prípad predstavuje situácia, keď predvolebné prieskumy predpovedajú len veľmi malé rozdiely medzi jednotlivými kandidátmi či politickými stranami. Vtedy je pravdepodobnosť ovplyvnenia výsledku jedným hlasom väčšia.

⁴⁶ Koho ľudia volia nezmení vôbec nič.

Tabuľka č. 6 - Názor na to, či sa niečo zmení, keď ľudia niekoho volia (škála) a volebná účasť – len u prvovoličov (riadkové %, stĺpcové % a adjustované rezíduá)

	Prvovoliči		Celkovo
	Účasť	Neúčasť	
1 - to, koho ľudia volia nezmení vôbec nič	13,3 3,8 -1,8	86,7 12,9 1,8	100 9,8
2	12,9 7,5 -2,8**	87,1 26,8 2,8**	100 20,1
3	35,5 20,8 0,1	64,5 19,8 -0,1	100 20,1
4	61,3 35,8 3,5***	38,7 11,8 -3,5***	100 20,1
5- to, koho ľudia volia môže zmeniť veľa vecí	53,8 26,4 2,3*	46,2 11,9 -2,3*	100 16,9
Nevie odpovedať	15 5,7 -2*	85 16,8 2*	100 13
Celkovo	34,4 100	65,6 100	100 100

Poznámky:

* - štatisticky významné na hladine 0,05; ** - štatisticky významné na hladine 0,01;

*** - štatisticky významné na hladine 0,001.

$\chi^2 = 26,93$; 5 stupňov voľnosti; p - hodnota (sig.) = 0,000 059; N = 155

Respondentom bola na rovnakom mieste položená tiež otázka, ktorá zisťovala, či podľa nich záleží na tom, kto je u moci. Odpovede boli ako u predchádzajúcej otázky

merané na 5-stupňovej škále⁴⁷. Medzi škálami existuje veľmi silná pozitívna korelácia, keď párový Kendallov korelačný koeficient dosahuje hodnotu až 0,647⁴⁸. Je preto oprávnené očakávať, že aj presvedčenie, že záleží na tom, kto vládne motivuje prvovoličov k účasti. V regresnom modeli volebnej účasti v prvom kroku pracujeme s dvoma vysvetľujúcimi ordinálnymi premennými. Obe ordinálne premenné sú tam vzhľadom na relatívne početnosti odpovedí rekódované do troch kategórií⁴⁹. Po pridaní každej ďalšej ordinálnej premennej do modelu sa teda počet premenných v regresnej rovnici zvýši o $(k - 1)$ premenných⁵⁰. Keď si uvedomíme, že regresné metódy v závislosti na počte premenných v regresnej rovnici vyžadujú určitý minimálny počet prípadov⁵¹, tak pridávanie ďalších ordinálnych premenných do nášho modelu s menej ako 200 prípadmi (prvovoličmi) už hraničí s nedodrzaním jedného z predpokladov samotnej analýzy. Využijeme preto silnú vzájomnú závislosť medzi vyššie popísanými dvoma 5-stupňovými škálami a náš predpoklad, že do dotazníka boli obe otázky začlenené s cieľom merať spoločný konštrukt; a vytvoríme z nich súhrnnú priemernú škálu⁵². Novovytvorená premenná si pritom zachováva svoju ordinalitu, ale zároveň má dostatočný počet kategórií na to, aby sme s ňou mohli pracovať ako s premennou spojitou⁵³. Spoločný konštrukt pracovne pomenujeme ako „dôležitosť volieb“. Toto pomenovanie sme nezvolili náhodne, ale predchádzala mu nasledujúca úvaha. Ak je oprávnený volič presvedčený, že veľmi záleží na tom, kto vládne; a zároveň sa domnieva, že to, koho ľudia volia, môže zmeniť veľa vecí; tak voľby pre neho budú

⁴⁷ Obe škály pritom majú rovnakú orientáciu. Na jednom konci druhej škály je výrok, že vôbec nezáleží na tom, kto vládne. Na opačnom póle je výrok, že veľmi záleží na tom, kto vládne.

⁴⁸ $\tau_b = 0,647$; p -hodnota = 0,000 001; $N = 160$.

⁴⁹ Do logistickej regresie nevstupujú jednotlivé ordinálne premenné, ale novo vytvorené dichotomické premenné (tzv. indikátorové premenné alebo dummy variables). Indikátorových premenných je u každej ordinálnej premennej o jednu menej ako počet kategórií pôvodnej ordinálnej premennej (v našom prípade sa teda jedná o 2 indikátorové premenné).

⁵⁰ K tu predstavuje počet kategórií pôvodnej ordinálnej premennej.

⁵¹ Existujú rozličné odporúčenia o minimálnom počte prípadov v logistickej regresii. V našej bakalárskej práci sa riadime podľa vzorca, ktorý berie do úvahy dve kritéria: počet premenných v regresnej rovnici (počet kovariátov) a nižšiu z relatívnych početností, ktorá definuje rozdelenie prípadov do dvoch skupín závislej premennej (pre náš prípad je to 32,7%; čo je podiel prvovoličov, ktorí sa prihlásili k účasti na voľbách). Uvedený vzorec je predstavený v článku s názvom: A simulation study of the number of events per variable in logistic regression analysis [Peduzzi, Concato, 1996, s. 1376].

⁵² Položková reliabilita súhrnnej škály meraná Cronbachovým alfa dosahuje hodnotu 0,839. Pri dvoch položkách vstupujúcich do analýzy reliability môže Cronbachovo alfa teoreticky nadobudnúť „rekordnú“ hodnotu 2. Keď dosiahnutú hodnotu porovnávame s učebnicami doporučenou minimálnou veľkosťou alfa 0,7; tak môžeme konštatovať, že vytvorená priemerná škála meria spoločný konštrukt. K rovnakému záveru nás v tomto krajnom prípade (s dvoma položkami) vedie aj silná korelácia medzi položkami.

⁵³ Doktorka Řeháková vo svojom článku o logistickej regresii uvádza, že ak má ordinálna premenná aspoň sedem kategórií, tak s ňou môžeme pracovať ako so spojitou [Řeháková, 2000, s. 478]. V našom prípade nadobúda súhrnná priemerná škála 9 hodnôt.

predstavovať dôležitú udalosť⁵⁴. Pre oprávnených voličov, ktorí sa stotožňujú s opačnými výrokmi, voľby podľa nášho konštruktu nemajú veľkú dôležitosť, a preto sa ich zúčastňujú len výnimočne⁵⁵.

Až pätina opýtaných hlasujúcich prvovoličov uviedla také hlavné dôvody svojej účasti, ktoré boli výskumníkmi z volebnej štúdie zaradené do „zvyškovvej“ kategórie ostatné dôvody. V dátovom súbore sa táto „strata informácie“ už nedá nijakým spôsobom rekonštruovať. Preto nemôžeme odpovede týchto respondentov využiť k hľadaniu ďalších premenných v dátach, ktoré by nám mohli poodhaliť ďalšie motívy volebnej účasti u prvovoličov. Domnievame sa však, že premenné, ktoré sme doteraz analyzovali v časti o prvom volebnom rozhodnutí, v rôznej miere motivujú k účasti aj prvovoličov, ktorých vlastné odpovede boli zaradené do kategórie ostatných dôvodov. V konečnom dôsledku sme tieto otvorené odpovede použili len ako prvotné usmernenie pre ďalšiu prácu s dátami. Znova tiež pripomínáme, že samotnými respondentmi deklarovaný hlavný dôvod účasti nemusí byť vždy skutočne hlavnou príčinou ich účasti.

2.3.5 Regresný model prvého volebného rozhodnutia

Na základe doteraz zistených poznatkov o príčinách neúčasti a motívoch účasti u prvovoličov teraz pristúpime k formulácii komplexného modelu, ktorý by umožnil vysvetliť prvé volebné rozhodnutie v najmladšej časti elektorátu. Zaujímá nás, či môžeme prvovoličov klasifikovať do dvoch kategórií závislej premennej⁵⁶ pomocou skupiny nezávislých premenných. Cieľom analýzy je pritom formulovať čo najúspornejší, a zároveň zmysluplný model popisujúci vzťah medzi rozhodnutím o volebnej účasti (závislá premenná) a skupinou ďalších nezávislých premenných. Pretože predikovaná závislá premenná je premenná dichotomická⁵⁷, použijeme binárnu logistickú regresiu.

Na úvod postupne predstavíme nezávislé premenné, s ktorými v modeli pracujeme. Pri ich výbere sme zohľadňovali nasledujúce kritéria. V prvom rade sme

---

⁵⁴ U prvovoličov s týmito charakteristikami je vo výbere účasť skoro dve tretiny. U starších voličov s rovnakými charakteristikami je účasť ešte vyššia, keď prekonáva hranicu 90%.

⁵⁵ Z prvovoličov s takýmito negatívnymi postojmi sa volieb zúčastnil len každý ôsmy. U starších voličov je účasť ešte menšia, keď dosahuje len necelých 7%.

⁵⁶ Závislou premennou je v regresnej analýze účasť na voľbách do Poslaneckej snemovne 2006. Prvou kategóriou závislej premennej je neúčasť, tzn. stav, kedy vysvetľovaný jav nenastal (túto kategóriu preto tradične kódujeme ako 0). Druhou, alternatívnou kategóriou závislej premennej je volebná účasť, tzn. stav, kedy u sledovaného prvovoliča vysvetľovaný jav nastal (túto kategóriu preto kódujeme ako 1).

⁵⁷ Pre dichotomickú premennú sa používa aj označenie binárna.

brali ohľad na vecnú zmyslupnosť interpretovaného modelu. Z tohto dôvodu sme do konečného modelu nezaradili také premenné, ktoré síce vylepšili jeho štatistické parametre, ale ich vzťah k volebnej účasti bol v rozpore so zdravým rozumom. Keď sa nám na druhej strane podľa predchádzajúcich zistení zdalo, že nejaká premenná by mohla prispieť k lepšiemu vysvetleniu volebnej účasti, ale „štatisticky“ do modelu do modelu nepatrí, tak sme takú premennú tiež nepoužili⁵⁸. Ďalej sme museli zvážiť, aký maximálny počet kovariátov⁵⁹ je pri danom počte prípadov ešte vhodné použiť. Pri menej ako 160 prvovoličoch⁶⁰ vstupujúcich do analýzy je podľa vzorca predstaveného v jednom článku o logistickej regresii [Peduzzi, Concato, 1996, s. 1376] možné pracovať s maximálne piatimi kovariátmi⁶¹ (pri istej flexibilitate interpretácie vypočítaných hodnôt).

Počas analýzy príčin neúčasti sme zistili, že medzi všetkými prvovoličmi väčšinovo prevláda nezáujem o politiku. U mladého voliča s absolútnym nezaujmom o politiku je logické očakávať, že pokiaľ ho k účasti nemotivujú ďalšie faktory, tak sa v drvivej väčšine prípadov do volebnej miestnosti nedostaví. Naopak u prvovoličov s veľkým záujmom o politické dianie očakávame, že záujem o politiku bude u nich pôsobiť ako významný mobilizačný faktor. Preto záujem o politiku, ako kategorizovaná premenná, bude v našom regresnom modeli vystupovať ako jedna z troch vysvetľujúcich premenných. Záujem o politiku je ordinálna premenná kódovaná do troch kategórií⁶². Do logistickej regresie u tejto premennej teda vstúpia dve indikátorové premenné. Prvou indikátorovou premennou je *záujem(1)*, ktorá reprezentuje kategóriu veľký záujem o politiku. Druhou indikátorovou premennou je

---

⁵⁸ Napríklad premenná volebná účasť rodičov podľa predošlej analýzy významne súvisí s volebnou účasťou prvovoličov (*pozri kapitulu Dôvody účasti*). Pri zahrnutí tejto premennej do regresného modelu však regresné koeficienty u vytvorených indikátorových premenných neboli štatisticky významné, keď nevysvetliteľne dosahovali významnosť až 0,998 (pôvodný vzťah medzi účasťou prvovoličov a účasťou ich rodičov po kontrole ostatných premenných nie je významný). Volebná účasť rodičov do regresného modelu preto štatisticky nepatrí.

⁵⁹ Kovariát je synonymické označenie pre spojitú nezávislú premennú. V súvislosti s ordinálnymi vysvetľujúcimi premennými sa používa označenie kategorizovaný kovariát [Řeháková, 2000, s. 476].

⁶⁰ V našom interpretovanom modeli potrebujeme u každého prípadu poznať súčasne hodnoty až štyroch premenných. Preto počet chýbajúcich prípadov (*missing cases*) dosahuje až takmer 17% všetkých prvovoličov vo výbere. Chýbajúce hodnoty sme nenahradzovali. Celkovo je teda regresný model vypočítaný na 134 prípadoch.

⁶¹ Tento vzorec pri určení minimálneho počtu prípadov zohľadňuje dve kritéria: počet kovariátov a nižšiu z relatívnych početností, ktorá definuje rozdelenie prípadov do dvoch skupín závislej premennej (v našom prípade je to 32,7%; čo je podiel prvovoličov, ktorí deklarovali svoju účasť na voľbách). Podľa tohto vzorca je pre 5 kovariátov potrebných aspoň približne 150 prípadov. 6 kovariátov už vyžaduje viac ako 180 prípadov.

⁶² Rovnako ako na ďalších miestach tohto textu sú kategórie tejto premennej nasledovné: *vôbec sa nezaujímam, zaujímam sa len trochu a veľký záujem*.

záujem(2), ktorá odpovedá kategórii zaujímam sa len trochu. Referenčnou kategóriou je preto krajná kategória pôvodnej premennej: vôbec sa nezaujímam. Pomocou regresného modelu sa snažíme zistiť, ako sa mení šanca volebnej účasti so zvyšujúcim sa záujmom o politiku (pri zachovaní rovnakých hodnôt ďalších dvoch nezávislých premenných).

Ďalšou nezávislou premennou v modeli je stranícka identifikácia. Vyjadrenie podpory preferovanej strane býva vo všeobecnosti považované za jeden z najčastejších dôvodov volebnej účasti. Ordinálna premenná s názvom stranícka identifikácia v regresnom modeli zastupuje blízkosť ku strane. Podobne ako záujem o politiku má aj stranícka identifikácia tri hodnoty, preto aj tu vytvoríme dve indikátorové premenné. Ako referenčnú kategóriu definujeme žiadnu stranícku identifikáciu. Prvá indikátorová premenná s názvom *identifikácia(1)* zastupuje kategóriu silná stranícka identifikácia. Druhá indikátorová premenná má analogicky názov *identifikácia(2)* a odpovedá kategórii slabej straníckej identifikácie. V nadväznosti na predošlé zistenia očakávame, že voliči so silnou psychologickou väzbou k určitej strane sú silno motivovaní podporiť svoju preferovanú stranu, a preto bude u nich šanca volebnej účasti výrazne vyššia ako u voličov bez akéhokoľvek pocitu blízkosti k niektorej z politických strán.

Poslednou nezávislou premennou, ktorá vstupuje do analýzy, je vytvorený konštrukt s pracovným označením „dôležitosť volieb“. Jedná sa o ordinálnu premennú, ktorá nadobúda 9 hodnôt⁶³. Pri logistickej regresii existuje príležitosť, že ak má ordinálna premenná aspoň 7 kategórií, tak s ňou môžeme pracovať ako so spojitou premennou [Řeháková, 2000, s. 478]. Táto možnosť nám vzhľadom na maximálny počet kovariátov v našom modeli vyhovuje, a tak ju aj využijeme⁶⁴. Hodnoty premennej dôležitosť volieb podľa spôsobu jej vytvorenia nepriamo vyjadrujú mieru dôležitosti, ktorú respondent pripisuje inštitútu volieb, ako nástroju vzniku vlády v demokratickom štáte. Pretože s touto premennou pracujeme ako so spojitou, tak interpretácia regresného koeficientu sa tu odlišuje od interpretácie koeficientov pri vyššie definovaných indikátorových premenných. U tejto premennej je interpretácia postavená na

---

⁶³ Vzhľadom na to, že sa jedná o súhrnnú priemernú škálu vytvorenú z dvoch 5-stupňových položiek, tak dôležitosť volieb nadobúda 5 hodnôt totožných s hodnotami pôvodných položiek a 4 „nové“ hodnoty, ktoré sa nachádzajú v strede medzi dvojicami susedných pôvodných hodnôt. Pri využitom spôsobe kódovania to predstavuje 9 nasledovných hodnôt: 1; 1,5; 2; 2,5; 3; 3,5; 4; 4,5; 5. Hodnota 1 tu reprezentuje krajné presvedčenie, že to, koho ľudia volia nezmení vôbec nič; a väčšinou zároveň aj presvedčenie, že vôbec nezáleží na tom, kto vládne. Hodnota 5 naopak zastupuje presvedčenie, že to, koho ľudia volia môže zmeniť veľa vecí; a väčšinou zároveň aj presvedčenie, že veľmi záleží na tom, kto vládne.

⁶⁴ Dôležitosť volieb teda napĺňa maximálny počet kovariátov modelu.

jednotkovej zmene hodnôt premennej, ktorá sa odráža v zmene šance (logitu) účasti na voľbách.

Teraz sa postupne pozrieme na štatistiky ohodnocujúce vhodnosť nášho modelu. Začneme analyzovaním χ^2 testu modelu, ktorý testuje nulovú hypotézu, že všetky regresné koeficienty sú rovné nule⁶⁵. Vypočítaná štatistika χ^2 modelu dosahuje hodnotu 73,454; čo pri piatich stupňoch voľnosti znamená dosiahnutú významnosť 0,0001. Nulovú hypotézu testu zamietneme a konštatujeme, že informácie o hodnotách nezávislých premenných umožňujú lepšiu predpoveď závislej premennej, než aká by bola možná bez týchto informácií [Řeháková, 2000, s. 481].

Ďalšími štatistikami, ktoré sa v regresných analýzach často využívajú na posúdenie vhodnosti modelu sú tzv. koeficienty determinácie R^2 . Pre logistickú regresiu existuje veľa týchto koeficientov, pričom SPSS počíta R^2 Coxovej a Snella a R^2 Nagelkerka⁶⁶. Prvý z nich v našom modeli dosahuje hodnotu 0,420⁶⁷. R^2 Nagelkerka má hodnotu až 0,578; z čoho na základe klasickej interpretácie koeficientov determinácie vyvodzujeme, že model vysvetľuje približne 58% „variability“ v závislej premennej. Dosiahnutú hladinu koeficientu determinácie považujeme za veľmi dobrú⁶⁸.

Test dobrej zhody modelu s dátami⁶⁹ nemôžeme v našom prípade korektne interpretovať, pretože nie sú splnené jeho predpoklady. Z kontingenčnej tabuľky, ktorá je súčasťou výstupov testu, zisťujeme, že až tri očakávané početnosti sú menšie ako 1⁷⁰. Model však predpokladá, že všetky očakávané početnosti musia byť väčšie ako 1 [Řeháková, 2000, s. 479]. Na druhej strane z kontingenčnej tabuľky môžeme vyčítať aj pozitívnu správu, keď vo všetkých 20 prípadoch sú pozorované a očakávané početnosti veľmi blízke (čo podľa nás tiež odkazuje na dobrú predikčnú schopnosť modelu). Myslíme si, že nesplnenie predpokladov tohto testu súvisí s nedostatočnou veľkosťou výberového súboru⁷¹ (nedostatočnou veľkosťou vzhľadom na požiadavky tohto špecifického testu).

---

⁶⁵ V našom prípade sa jedná o 5 regresných koeficientov ($H_0: \beta_{11} = \beta_{12} = \beta_{21} = \beta_{22} = \beta_3 = 0$).

⁶⁶ R^2 Nagelkerka je modifikáciou R^2 Coxovej a Snella.

⁶⁷ Nedostatkem tohto koeficientu je, že nemôže dosiahnuť maximálnu hodnotu 1. Z tohto dôvodu došlo k jeho modifikácii [Řeháková, 2000, s. 479].

⁶⁸ Interpretovaný regresný model okrem ďalších výhodných charakteristík dosahuje najvyššiu hodnotu koeficientu determinácie R^2 zo všetkých uvažovaných modelov, ktoré nakoniec neboli vybrané k interpretácii.

⁶⁹ Test dobrej zhody Hosmera a Lemenshowa.

⁷⁰ Všetky tri očakávané početnosti sú v kategórii prvovoličov, ktorý sa volieb zúčastnil.

⁷¹ Keby nezohľadňujeme dodržanie predpokladov testu a interpretujeme len samotnú testovaciu štatistiku a dosiahnutú hladinu významnosti, tak by sme mohli konštatovať, že vytvorený model je vhodný

Zatiaľ popísané štatistiky vhodnosti modelu sú značne odborné a laickým záujemcom o štatistiku toho veľa neprezradia. V porovnaní s nimi je klasifikačná tabuľka veľmi „príjemným“ kritériom posúdenia vhodnosti modelu. Klasifikačná tabuľka umožňuje určiť mieru, s akou je regresný model úspešný v predikcii hodnôt závislej premennej. Klasifikačná tabuľka pritom porovnáva pozorované hodnoty závislej premennej s modelom predpovedanými hodnotami⁷² (tabuľka č. 7). V našom prípade regresný model správne predpovedal prvé volebné rozhodnutie u približne 82% všetkých prvovoličov. Tento výsledok podľa nás poukazuje na veľmi dobrú diskriminačnú schopnosť modelu. Takmer 90% z prvovoličov, ktorí sa volieb nezúčastnili, boli modelom správne zaradení do kategórie neúčasti. U prvovoličov s volebnou účasťou je úspešnosť klasifikácie nižšia, keď dosahuje prijateľných 70%.

Tabuľka č. 7 – Klasifikačná tabuľka regresného modelu (hlavné bunky obsahujú počty respondentov)

		Predpovedané hodnoty		Úspešnosť klasifikácie v %
		Neúčasť	Účasť	
Pozorované hodnoty	Neúčasť	77	10	88,5
	Účasť	14	33	70,2
Celková úspešnosť klasifikácie v %				82,1

Prejdime teraz k interpretácii regresných koeficientov. 4 z 5 regresných koeficientov sú štatisticky významné na hladine 0,005. Z toho vyvodzujeme, že tieto 3 indikátorové premenné a 1 spojitý kovariát sú dôležité pre vysvetlenie volebnej účasti prvovoličov. Jedine koeficient u premennej *záujem(1)* dosahuje významnosť „až“ 0,133. Keby sme mali na základe tejto hodnoty postupovať tradičným spôsobom⁷³, tak by sme

---

(nezamietli by sme nulovú hypotézu, ktorá pre tento test znie: medzi pozorovanými a modelom predikovanými hodnotami nie je žiadny rozdiel).

⁷² Regresný model vypočíta u každého respondenta pravdepodobnosť s akou u neho nastal skúmaný jav (kategória závislej premennej kódovaná ako 1 = volebná účasť). Respondenti sú potom na základe hodnôt pravdepodobností rozdelení do dvoch skupín. Všetci respondenti s pravdepodobnosťou menšou ako 0,5 sú v rámci modelu zaradení do skupiny, kde skúmaný jav nenastal (tzn. model predpovedá ich volebnú neúčasť). Respondenti s pravdepodobnosťou väčšou ako 0,5 sú začlenení do skupiny, v ktorej skúmaný jav nastal (tzn. model predpovedá, že sa volieb zúčastnili).

⁷³ Za tradičný postup považujeme zamietanie nulovej hypotézy na hladine 0,05 (tzn. keď je dosiahnutá hladina významnosti menšia ako 0,05); ktorá je v spoločenských vedách často zohľadňovaná.

nemohli zamietnuť nulovú hypotézu ($\beta_{11} = 0$)⁷⁴. Testy o nulovosti regresných koeficientov sú však založené na Waldovej štatistike⁷⁵, ktorá má jednu nepríjemnú vlastnosť: pre regresné koeficienty s veľkou absolútnou hodnotou a veľkou štandardnou chybou nadobúda malé hodnoty, takže nulová hypotéza nie je zamietnutá, aj keď by mala byť [Řeháková, 2000, s. 480]. Keď sa pozrieme na štandardnú chybu koeficientu u premennej *záujem(1)*, tak skutočne dosahuje veľkú hodnotu⁷⁶. V porovnaní s indikátorovou premennou *záujem(2)* je štandardná chyba regresného koeficientu u premennej *záujem(1)* takmer dvojnásobná⁷⁷. Tento rozdiel má pri podobnej hodnote regresných koeficientov u oboch indikátorových premenných za následok, že regresný koeficient u kategórie pôvodnej ordinálnej premennej s označením veľký záujem nie je štatisticky významný. Keby sme nulovú hypotézu u tohto koeficientu nezamietli, tak potom by sme nemohli konštatovať, že prvovoliči s veľkým záujmom o politiku majú vyššiu šancu zúčastniť sa na voľbách ako prvovoliči, ktorí sa o politiku vôbec nezaujímajú. Na základe uvedených skutočností o Waldovej štatistike a dosiahnutej štatistickej významnosti koeficientu u „nižšej“ kategórie pôvodnej ordinálnej premennej zamietneme nulovú hypotézu aj u regresného koeficientu indikátorovej premennej *záujem(1)*. Po tomto mierne komplikovanejšom zamietnutí poslednej nulovej hypotézy si dovoľíme konštatovať, že všetky premenné v regresnom modeli majú významný vplyv na predpovedanie hodnôt závislej premennej.

Pri interpretácii regresných koeficientov budeme pracovať so šancami⁷⁸, ktoré sú podľa nás jednoduchšie na pochopenie ako logity. Ako sme uviedli vyššie, tak spôsob interpretácie koeficientov sa pri indikátorových premenných mierne odlišuje od interpretácie pri spojitej premennej. Začneme vysvetlením koeficientov indikátorových premenných. Regresný koeficient u premennej *záujem(2)* vyjadruje zmenu šance volebnej účasti prvovoliča v porovnaní s referenčnou kategóriou⁷⁹. Konkrétne to znamená, že šanca volebnej účasti je u prvovoličov, ktorí sa o politiku zaujímajú len

---

⁷⁴ Z hľadiska vecnej interpretácie nezamietnutia nulovej hypotézy znamená, že nedokážeme jednoznačne stanoviť, či daná premenná zvyšuje alebo naopak znižuje šancu volebnej účasti (pri nezmenených hodnotách ostatných nezávislých premenných).

⁷⁵ Waldova štatistika má asymptoticky rozdelenie χ^2 . Preto sú testy o nulovosti regresných koeficientov vhodné len pre dostatočne veľké výberové súbory [Řeháková, 2000, s. 480].

⁷⁶ Najväčšiu zo všetkých piatich regresných koeficientov.

⁷⁷ Štandardná chyba regresného koeficientu u premennej *záujem(1)* má hodnotu 1,085; pričom u premennej *záujem(2)* dosahuje hodnotu 0,561.

⁷⁸ Tretí stĺpec hodnôt tabuľky č. 8 s označením $\text{Exp}(\beta_k)$.

⁷⁹ Regresný koeficient je pre referenčné kategórie rovný nule.

trochu asi päťkrát väčšia ako u prvovoličov, ktorí sa o politiku vôbec nezaujímajú⁸⁰. Podobnú informáciu nesie aj koeficient u premennej *záujem(1)*, keď veľký záujem o politiku päťnásobne zvyšuje šancu účasti v porovnaní s prvovoličmi bez záujmu o politiku. Očakávaný významnejší vplyv veľkého záujmu o politiku v porovnaní s malým záujmom⁸¹ v rámci nášho modelu neexistuje, aj keď v populácii prvovoličov nie je vylúčený (vzhľadom na rozsah intervalu spoľahlivosti pre regresný koeficient kategórie veľký záujem).

Tabuľka č. 8 – Regresné koeficienty (metóda ENTER)

				95% interval spoľahlivosti pre Exp(β_k)	
Premenné v rovnici (kurzívou sú označené referenčné kategórie)	β_k	Sig.	Exp(β_k)	Spodná hranica	Vrchná hranica
<i>vôbec sa nezaujímam o politiku</i>		0,011			
veľký záujem [záujem(1)]	1,629	0,133	5,098	0,608	42,760
zaujímam sa len trochu [záujem(2)]	1,664	0,003	5,279	1,758	15,847
<i>žiadna stranícka identifikácia</i>		0,001			
silná stranícka identifikácia [identifikácia(1)]	2,633	0,001	13,913	3,676	52,662
slabá stranícka identifikácia [identifikácia(2)]	2,412	0,003	11,155	2,287	54,409
dôležitosť volieb	0,926	0,001	2,525	1,508	4,228
konštanta	-5,73	0,001	0,003		

Poznámka:

Hodnoty v stĺpci s označením β_k sú hodnotami regresného koeficientu vo forme logitu; stĺpec s označením **Exp(β_k)** obsahuje hodnoty regresného koeficientu vo forme šance; hodnoty v stĺpci **Sig.** vyjadrujú dosiahnutú hladinu významnosti jednotlivých koeficientov.

⁸⁰ Každý regresný koeficient vo forme šance je potrebné interpretovať pri predpoklade, že hodnoty ostatných nezávislých premenných sa nezmenia.

⁸¹ Prostredná kategória ordinálnej premennej: zaujímam sa len trochu.

Ešte výraznejší vplyv na volebnú účasť má v našom modeli stranícka identifikácia. Šanca volebnej účasti je u prvovoličov so slabou straníckou identifikáciou jedenásťkrát väčšia ako u prvovoličov bez akejkolvek väzby na politickú stranu. U prvovoličov so silnou straníckou identifikáciou je šanca volebnej účasti v porovnaní s referenčnou kategóriou až približne štrnásťkrát väčšia. U premennej stranícka identifikácia sa v regresnom modeli teda realizuje aj očakávaný postupný vplyv jednotlivých kategórií. Pri pozitívnom vplyve straníckej identifikácie na volebnú účasť je však potrebné pripomenúť, že asi tri štvrtiny opýtaných prvovoličov patrí do referenčnej kategórie, tzn. nemá žiadnu stranícku identifikáciu.

Teraz ešte vysvetlíme regresný koeficient u spojitej premennej. Ako so spojitou premennou sme v modeli pracovali s konštruktom „dôležitosť volieb“, ktorý nadobúda 9 hodnôt. Regresný koeficient tu zastupuje zmenu šance volebnej účasti pri jednotkovej zmene konštruktu dôležitosť volieb⁸². Konkrétnejšie to znamená, že keď sa u prvovoliča zvýši hodnota dôležitosť volieb na meranej škále o jednotku, tak šanca volebnej účasti sa u neho zvýši asi 2,5 krát. Ak sa teda dôležitosť volieb u prvovoliča zvýši z minimálnej hodnoty⁸³ na maximálnu⁸⁴, tak u neho stúpne šanca volebnej účasti asi dvadsaťkrát. Celkovo je preto konštrukt dôležitosť volieb zásadnou premennou, ktorá významne ovplyvňuje zmenu šance volebnej účasti medzi prvovoličmi.

Na záver zhrnieme najvýznamnejšie fakty o prezentovanom regresnom modeli. Ten je na základe výsledkov štatistík o vhodnosti modelu kvalitný. Pomocou troch nezávislých premenných sme dokázali správne predpovedať prvé volebné rozhodnutie až u 82% prvovoličov. Všetky tri premenné sú pri predpovedaní volebnej účasti významné, aj keď sa ukázalo, že najvýznamnejší vplyv na volebnú účasť majú dôležitosť volieb a stranícka identifikácia.

---

⁸² Znova dodávame, že toto platí pri zachovaní rovnakých hodnôt ostatných nezávislých premenných.

⁸³ Minimálnu hodnotu na meranej škále predstavuje 1, ktorá z hľadiska vecného významu zastupuje krajné presvedčenie, že to, koho ľudia volia nezmení vôbec nič; a väčšinou zároveň aj presvedčenie, že vôbec nezáleží na tom, kto vládne.

⁸⁴ Maximálnu hodnotu na meranej škále predstavuje 5. Prvovoliči, ktorým po vytvorení konštruktu dôležitosť volieb bola priradená hodnota 5, vyjadrili presvedčenie, že to, koho ľudia volia môže zmeniť veľa vecí; a vo väčšine prípadov zároveň aj presvedčenie, že veľmi záleží na tom, kto vládne.

2.4 Prvovoliči a volebná kampaň

Skúmanie potenciálnych vplyvov volebnej kampane na rozhodovanie oprávnených voličov býva častou súčasťou nielen povolebných prieskumov volebného chovania⁸⁵. Inak tomu nebolo ani v súvislosti s Českou volebnou štúdiou 2006, kde dotazník obsahoval hneď niekoľko položiek venujúcich sa tejto problematike. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že volebné kampane skutočne ovplyvňujú jednak rozhodovanie voličov a tiež aj výsledky volieb. Problémom však stále zostáva miera tohto vplyvu [Bradová, Lebeda, 2007, s. 113]. Je logické očakávať, že miera vplyvu na konkrétneho voliča bude závisieť od jeho individuálnych charakteristík. Napríklad sa predpokladá, že jednotlivci so silnou straníckou identifikáciou a opakovaným hlasovaním pre rovnakú stranu budú voči účinkom volebných kampaní takmer „imúnni“. U voličov bez pevných psychologických väzieb ku konkrétnej politickej strane sa naopak očakáva, že budú viac podliehať vplyvom kampaní pri ich rozhodovacom procese.

Pri skúmaní možností ovplyvniteľnosti Českých prvovoličov volebnou kampaňou začneme rozdelením tejto časti elektorátu na dve skupiny (rozhodnutí a nerozhodnutí oprávnení voliči). Konáme pritom podobne ako autori Českej volebnej štúdie, ktorí považujú dobu volebného rozhodnutia za kľúčovú premennú pri hodnotení a meraní ovplyvniteľných schopností kampaní [Bradová, Lebeda, 2007, s. 114]. Napriek tomu, že odkladanie volebných rozhodnutí na obdobie bezprostredne predchádzajúce konaniu volieb vôbec nemusí odrážať, do akej miery volič zohľadňuje podnety plynúce z kampane, tak nerozhodnutí voliči predstavujú jednu z najdôležitejších cieľových skupín, o ktorých hlasy počas volebnej kampane usilujú politické strany [Bradová, Lebeda, 2007, s. 115].

Dotazník z volebnej štúdie obsahuje dve otázky, ktoré zisťujú približnú dobu volebných rozhodnutí. U nevoliacich voličov bolo zisťované, kedy sa rozhodli nezúčastniť sa volieb. Hlasujúcim voličom bola položená otázka, kedy sa pre nimi volenú stranu definitívne rozhodli⁸⁶. Intenzívna predvolebná kampaň prebieha v Českej

---

⁸⁵ Vplyvy volebných kampaní sa zvyčajne skúmajú už v ich priebehu. Veľakrát sú pritom motivované záujmami politických strán a uskutočňované komerčnými agentúrami (*súkromné výskumy*).

⁸⁶ Odpovede na obe otázky boli zaznamenávané na takmer totožných ordinálnych škálach, pričom sa tieto škály líšili len v hodnotách krajnej kategórie. Nevoliaci oprávnení voliči mali ako krajnú hodnotu na výber odpoveď, že nikdy nehlasujú. Hlasujúci oprávnení voliči mali ako krajnú hodnotu odpoveď, že vždy hlasovali pre túto stranu. Pretože tieto odpovede nie sú u prvovoličov pre ich jedinečnú možnosť prvýkrát sa zúčastniť daného druhu volieb prípustné a niektorí opýtaní prvovoliči ich zvolili, tak sme tieto

republike väčšinou jeden mesiac pred konaním volieb. Preto v súlade s Českou volebnou štúdiou rozdelíme prvovoličov na rozhodnutých a nerozhodnutých na základe toho, či svoje volebné rozhodnutia uskutočnili už niekoľko mesiacov pred voľbami⁸⁷ alebo až v období vymedzenom dňom konaním volieb a niekoľkými týždňami pred voľbami [Bradová, Lebeda, 2007, s. 119]. Tabuľka č. 9 ukazuje, že keď sa na potenciálnu ovplyvniteľnosť prvovoličov dívame cez prizmu času ich volebných rozhodnutí, tak približne polovica všetkých prvovoličov patrí do skupiny nerozhodnutých⁸⁸. Podľa tohto jednoduchého rozdelenia by až polovica prvovoličov mala byť otvorená vplyvom volebnej kampane (teda aspoň teoreticky). Vo zvyšnej, staršej časti elektorátu patrí medzi nerozhodnutých voličov len asi štvrtina oprávnených voličov⁸⁹. Prvovoliči sú preto časťou elektorátu, v ktorej je podiel nerozhodnutých voličov významne vyšší ako u starších voličov. Táto deklarovaná nerozhodnosť môže byť podmienená jednak neexistujúcimi osobnými skúsenosťami s volebným procesom, ale aj pôsobením ďalších individuálnych a kontextových faktorov. Dajú sa však nerozhodnutí prvovoliči charakterizovať ako voliči, ktorí pozorne sledujú volebnú kampaň s cieľom dospieť ku kvalifikovanému volebnému rozhodnutiu? Pri odpovedi na túto otázku sa zameriame na vzťahy medzi dobou vykonania volebného rozhodnutia a pozornosťou venovanou volebnej kampani, prípadne celkovým záujmom o politiku.

Zájmu o politiku medzi prvovoličmi je venovaná pozornosť v inej časti bakalárskej práce, kde sa konštatuje, že viac ako polovica všetkých opýtaných prvovoličov sa o politiku vôbec nezaujíma. Podobne viac ako polovica všetkých prvovoličov vôbec nesledovala volebnú kampaň (pozri celkové marginálne početnosti v spodnom riadku tabuľky č. 10). Keď si uvedomíme, že takmer 90% všetkých opýtaných prvovoličov volebnú kampaň vôbec nesledovalo alebo ju sledovalo len nie príliš pozorne, tak ovplyvniteľnosť prvovoličov volebnou kampanou sa zdá byť veľmi slabá. Pri skúmaní vzťahov medzi uvedenými dvoma premennými a dobou volebného

---

krajné kategórie premenovali nasledovne: nikdy nehlasuje - vôbec neuvažoval nad účasťou; vždy hlasoval pre túto stranu - inú stranu vôbec nezvažoval. Toto premenovanie dvoch krajných odpovedí nemá žiadny vplyv na rozdelenie prvovoličov na rozhodnutých a nerozhodnutých (jedná sa o krajné kategórie a pomyselná „deliaca čiara“ prechádza „stredom“ ordinálnej škály). Problémom môže byť skôr samotný spôsob zisťovania, kedy boli respondenti ex-post opytovaní na určenie času svojich minulých rozhodnutí (môže to spôsobiť nepresnosti v subjektívnom zaraďovaní sa na používanej škále).

⁸⁷ Teda v období, kedy intenzívna volebná kampaň ešte neprebíhala.

⁸⁸ To znamená, že svoje volebné rozhodnutia podľa ich vlastných výpovedí uskutočnili až v priebehu intenzívnej volebnej kampane.

⁸⁹ Konkrétne sa jedná o 24,9% všetkých starších voličov. V menej početnej skupine nevoliacich starších voličov je to až 34,6%. Medzi hlasujúcimi staršími voličmi patrí medzi nerozhodnutých voličov len približne každý piaty (20,7%).

rozhodnutia sa popísané skutočnosti musia odraziť v tom zmysle, že keby dané premenné medzi sebou štatisticky nejako súviseli, tak u prvovoličov stále výrazne prevažuje nezáujem o politiku a nesledovanie volebnej kampane. Preto budeme tieto vzťahy analyzovať zvlášť u nevoliacich prvovoličov a zvlášť u tých, ktorí svoje aktívne volebné právo využili⁹⁰. Keďže všetky tri premenné sú ordinálne, tak počítame Kendallove korelačné koeficienty v oboch skupinách prvovoličov. U nevoliacich prvovoličov neexistuje žiadna závislosť medzi záujmom o politiku a dobou, kedy sa rozhodli nezúčastniť na voľbách⁹¹ a pozornosťou venovanou kampani a dobou rozhodnutia⁹². Táto skutočnosť je spôsobená práve nízkou variabilitou odpovedí na otázku po záujme o politiku a pozornosti venovanej sledovaniu volebnej kampane⁹³. Medzi hlasujúcimi prvovoličmi už boli nájdené významné vzťahy. Kendallov korelačný koeficient medzi pozornosťou venovanou volebnej kampani a dobou volebného rozhodnutia má hodnotu 0,453⁹⁴, čo pri kódovaní oboch ordinálnych premenných indikuje, že prvovoliči so skorším výberom volenej strany sledovali volebnú kampaň pozornejšie. Rozhodnutí prvovoliči teda sledovali predvolebnú kampaň pozornejšie ako nerozhodnutí. Podobne aj korelačný koeficient medzi dobou volebného rozhodnutia a záujmom o politiku⁹⁵ naznačuje, že prvovoliči so skorším výberom strany majú vyšší záujem o politiku. Na základe našej jednoduchšej analýzy sa domnievame, že intenzívna volebná kampaň nemá na nerozhodnutých prvovoličov významný vplyv⁹⁶. K tomuto pomerne závažnému konštatovaniu nás vedú nasledovné zistenia. U nevoliacich prvovoličov výrazne dominujú nezáujem o politiku a nulová pozornosť venovaná kampani. U tých prvovoličov, ktorí si volenú stranu vybrali až počas intenzívnej

⁹⁰ Vychádzame pritom z poznatku, že prvovoliči hlasujúci vo voľbách sa o politiku zaujímajú vo väčšej miere ako nevoliaci prvovoliči.

⁹¹ $\tau_b = -0,12$; p -hodnota = 0,172; $N = 107$.

⁹² $\tau_b = -0,09$; p -hodnota = 0,278; $N = 105$.

⁹³ Napríklad dve tretiny nehlasujúcich prvovoličov volebnú kampaň vôbec nesledovalo, ďalšia takmer tretina kampaň sledovala nie príliš pozorne. V tejto skupine opýtaných prvovoličov ani jeden neuviedol, že kampaň sledoval veľmi pozorne; len traja (menej ako tri percentá) sa prihlásili k dost' pozornému sledovaniu kampane.

⁹⁴ $\tau_b = 0,453$; p -hodnota = 0,000 006; $N = 69$.

⁹⁵ $\tau_b = 0,436$; p -hodnota = 0,000 017; $N = 70$.

⁹⁶ Potenciálny vplyv kampane tu hodnotíme na základe vlastných odpovedí prvovoličov na otázku po pozornosti, ktorú venovali volebnej kampani. Súčasné marketingovo orientované volebné kampane však môžu ovplyvňovať voličov podvedome (voliči kampaň cielene nesledujú, ale tá ich svojim rozsahom a sofistikovanými nástrojmi aj tak ovplyvňuje). Takýto „podvedomý“ vplyv volebnej kampane však nie je možné našimi dátami skúmať. Aj preto sa na základe uvedenej jednoduchšej analýzy prikláňame skôr k interpretácii, že intenzívna volebná kampaň má na nerozhodnutých prvovoličov minimálny vplyv.

kampane prevládajú obdobné charakteristiky⁹⁷. Jedinou skupinou prvovoličov, ktorá sa vo zvýšenej miere zaujíma o politiku a sledovala volebnú kampaň relatívne pozorne, sú rozhodnutí hlasujúci prvovoliči⁹⁸.

Tabuľka č. 9 – Doba, kedy oprávnení voliči vykonali svoje volebné rozhodnutia – len u prvovoličov

	Neúčast'		Účast'	
	Stĺpcové %	Rozhodnutí verzus nerozhodnutí nevoliaci prvovoliči	Stĺpcové %	Rozhodnutí verzus nerozhodnutí hlasujúci prvovoliči
vôbec neuvažoval nad účasťou / inú stranu vôbec nezvažoval*	16,7	rozhodnutí 39,7	5,4	rozhodnutí 42,4
je to už dlho	15,1		13,3	
počas minulého roka	2,4		9,8	
pred niekoľkými mesiacmi	5,5		13,9	
pred niekoľkými týždňami	9,5	nerozhodnutí 46,8	18,7	nerozhodnutí 55
niekoľko dní pred voľbami	23,8		29	
v deň volieb	13,5		7,3	
nevie odpovedať	13,5	nevie 13,5	2,6	nevie 2,6
Celkovo	100	N = 105	100	N = 52

Poznámka: * - Odpoveď, vôbec neuvažoval nad účasťou, patrí k prvovoličom, ktorí sa volieb nezúčastnili (stĺpec Neúčast'). Odpoveď, inú stranu vôbec nezvažoval, patrí k prvovoličom, ktorí vo voľbách 2006 hlasovali.

Teraz sa ešte pozrieme na vzťah medzi záujmom o politiku a sledovaním volebnej kampane. Predpokladáme, že záujem o politiku je príčinou pozornosti venovanej volebnej kampani a časovo jej predchádza (voliči so záujmom o politiku sledujú spoločensko-politické dianie bez ohľadu na to, či práve prebieha volebná

⁹⁷ Záujem o politiku a pozornosť venovaná volebnej kampani sú v tejto skupine mierne vyššie ako u nevoliacich prvovoličov.

⁹⁸ Vzhľadom na nízku volebnú účasť medzi prvovoličmi a podielom rozhodnutých prvovoličov v nej sa jedná o nie veľmi početnú skupinu (cca 10 – 15% všetkých prvovoličov).

kampaň). Nie je preto prekvapivé, že (ne)záujem mladých voličov o politické udalosti sa odráža aj v pozornosti, ktorú venovali volebnej kampani pred voľbami 2006. Vzťah medzi záujmom o politiku a sledovaním volebnej kampane u prvovoličov predstavuje tabuľka č. 10. Očakávaná závislosť medzi premennými⁹⁹ je viditeľná najmä z prvého a tretieho riadku, keď štatisticky významne vyššie početnosti ako očakávané boli pozorované na hlavnej diagonále tabuľky s analogickými odpoveďami na obe otázky. Hlavná diagonála je určená vrcholmi pomyselného štvorca, z ktorých prvý hovorí, že 90% prvovoličov s veľkým záujmom o politiku sledovalo volebnú kampaň pozorne. Druhý vrchol štvorca vypovedá v podobnom duchu, keď 74% z opýtaných prvovoličov, ktorí sa vôbec nezaujímal o politiku zároveň vôbec nesledovali volebnú kampaň. Táto bunka zároveň obsahuje najvyššie celkové percento, ktoré z hľadiska hodnôt premenných, ktoré reprezentuje, vyjadruje veľmi negatívny stav – takmer 40% všetkých prvovoličov vo volebnej štúdii uviedlo, že sa vôbec nezaujíma o politiku, a súčasne vôbec nesledovalo volebnú kampaň.

Tabuľka č. 10 - Vzťah medzi záujmom o politiku a sledovaním volebnej kampane u prvovoličov (riadkové %, celkové % a adjustované rezíduá)

		Sledovanie volebnej kampane			Spolu
		Pozorne	Nie príliš pozorne	Vôbec nesledoval	
Záujem o politiku	Veľký záujem	90 5,8 8,0***	10 0,6 -1,7	0 0,0 -3,5***	100 6,4
	Zaujímam sa len trochu	13,8 5,8 0,8	50,8 21,2 3,4***	35,4 14,7 -3,8***	100,0 41,7
	Vôbec sa nezaujímam	0,0 0,0 -4,7***	25,9 13,5 -2,5*	74,1 38,5 5,4***	100,0 51,9
Spolu		11,5	35,3	53,2	100,0

Poznámka:

* - štatisticky významné na hladine 0,05; *** - štatisticky významné na hladine 0,001.

⁹⁹ $\tau_b = 0,542$; p -hodnota = 0,000 001; N = 190.

$\chi^2 = 87,08$; 4 stupne voľnosti; p - hodnota (sig.) = 0,000001. $N = 157$.

Pred voľbami 2006 prebiehali okrem „tradičných“ kampaní politických strán aj kampane nestranícke, ktorých cieľom bolo motivovať oprávnených voličov k účasti vo voľbách a zvýšiť ich záujem o politiku. Tieto kampane boli primárne orientované na mladých voličov (18 – 30 rokov), u ktorých sa správne predpokladala najnižšia miera účasti. Nestranícke kampane prebiehali väčšinou na internetových serveroch, čo ich malo priblížiť k cieľovej skupine mladých voličov¹⁰⁰. Napriek tomu, že sa do nich zapojili aj televízne stanice a kiná¹⁰¹, noviny a časopisy¹⁰², tak medzi prvovoličmi veľkú odozvu nezaznamenali. Svedčí o tom jednak nízka volebná účasť mladých voličov, a tiež počet prvovoličov, ktorí priebeh nestraníckych kampaní postrehli. Nestranícke kampane vyzývajúce oprávnených voličov k účasti vo voľbách si všimol len približne každý piaty zo všetkých opýtaných prvovoličov¹⁰³. Vzhľadom na ich charakter, prevedenie a mediálne pokrytie to hodnotíme ako sklamanie, ktoré by si zaslúžilo detailnejšiu analýzu (kvôli budúcej úspešnejšej organizácii podobných kampaní).

Autori Českej volebnej štúdie sa zmieňujú, že v oblasti účinkov volebných kampaní na chovanie voličov existujú rôzne hypotézy a závery [Bradová, Lebeda, 2007, s. 113 - 114]. Najnovšie štúdie podľa nich prichádzajú s tzv. *information enlightenment hypothesis*, ktorá tvrdí, že kampane majú hlavne informačnú úlohu a „predstavujú prostriedek k vytvárení a formovaniu kompetentnejšieho názoru voličů.“ [Bradová, Lebeda, 2007, s. 114] Túto hypotézu nebudeme podrobnejšie predstavovať alebo sa pokúšať skúmať úroveň jej empirickej dokázateľnosti v Českom prostredí. Keď si však uvedomíme malé množstvo politických skúseností mladých voličov a ich nezáujem o politiku, tak si myslíme, že volebné kampane by mali pre väčšinu prvovoličov plniť práve takú úlohu, ako ju predstavuje uvedená hypotéza. Sme presvedčení, že podobný stav by bol výhodný z dlhodobého hľadiska, pretože by vychovával informovaných a zodpovedných voličov. Prispieval by tak ku kvalite volebného procesu a demokracie

¹⁰⁰ Nestranícke volebné kampane sú v krátkosti charakterizované v publikačnom výstupe Českej volebnej štúdie: [Linek, Lyons, 2007, s. 69-70].

¹⁰¹ Reklamné spoty z kampane „*Rozhodněte to*“ vysielali televízie Prima, Óčko a Spektrum; multiplexy (napr. Palace Cinemas, CineStar, Village Cinemas a Cinema City) a ďalšie kiná po celej ČR.

¹⁰² Komiksy kampane „*Hele...vol!*“ boli publikované napríklad v denníkoch Lidové noviny, Mladá fronta dnes; týždenníku Respekt a časopise Score.

¹⁰³ Respondentom vo výbere bola položená otázka, či si všimli nestranícku kampaň vyzývajúcu k účasti vo voľbách. Až 81,4% opýtaných prvovoličov odpovedalo na túto otázku negatívne.

samotnej. Uvedomujeme si, že vzhľadom na vyššie popísané skutočnosti sa jedná len o naše viac-menej nereálne želanie. Želanie, ktorého uskutočnenie medzi mladými voličmi sa momentálne nezdá byť veľmi pravdepodobné.

2.5 Prvovoliči a druhé volebné rozhodnutie

Ako uvádzame na viacerých miestach bakalárskej práce, tak dominantným rysom volebného chovania prvovoličov je vysoká miera neúčasti. Podľa dát z volebnej štúdie sa volieb do Poslaneckej snemovne 2006 zúčastnil len asi každý tretí prvovolič. Z hľadiska rozlíšenia dvoch volebných rozhodnutí to znamená, že len tretina prvovoličov uskutočnila aj druhé volebné rozhodnutie. Po prevedení tohto podielu na počet respondentov zistíme, že máme k dispozícii 52 prvovoličov. Takýto počet nie je dostatočný pre analyzovanie príčin voľby jednotlivých politických strán¹⁰⁴. Preto sa v tejto časti textu obmedzíme takmer výhradne len na popis druhého volebného rozhodnutia v najmladšej časti elektorátu.

Čo sa týka ziskov politických strán, tak vo výbere najviac prvovoličov deklarovalo, že v parlamentných voľbách 2006 odovzdalo svoj hlas ODS. K voľbe ODS sa prihlásilo až 44% hlasujúcich prvovoličov. Podpora ODS ako víťaza volieb je teda u prvovoličov vo výbere vyššia ako celkový volebný zisk ODS, ktorý dosiahol úroveň 35,4%. Na prvý pohľad sa preto zdá, že ODS medzi prvovoličmi dosiahla vyššiu podporu ako v zvyšku elektorátu¹⁰⁵. Musíme si však uvedomiť, že porovnávame výberovú početnosť s početnosťou v populácii. Po vypočítaní 95% intervalu spoľahlivosti pre prvovoličskú podporu ODS; ktorý je určený podielmi 30,57% a 57,83%; nemôžeme jednoznačne konštatovať, že v populácii volili prvovoliči ODS viac ako starší voliči.

Na druhom mieste medzi opýtanými prvovoličmi skončila so ziskom asi 23% Strana zelených. Medzi všetkými voličmi získala Strana zelených piaty najväčší počet hlasov, čo po prevedení na relatívnu podporu predstavuje 6,3% platných hlasov. 95% interval spoľahlivosti pre 23% zisk tejto strany je ohraničený podielmi 11,72%

---

¹⁰⁴ Nebudeme na základe dátového súboru skúmať prečo napríklad Strana zelených získala medzi prvovoličmi tak silnú podporu, pretože vo výbere máme k dispozícii len 12 prvovoličov s voľbou Strany zelených.

¹⁰⁵ Keby voličská podpora ODS medzi prvovoličmi bola vyššia ako celkový zisk ODS, tak v zvyšku elektorátu (u starších voličov) by ODS musela logicky dosiahnuť nižšiu podporu ako celkový zisk (35,4%). Napríklad pri avizovanej 44% podpore a tretinovej účasti prvovoličov by ODS v zvyšku elektorátu získala asi 35%.

a 34,94%. Pri Strane zelených už teda môžeme jasne uzavrieť, že u prvovoličov dosiahla významne vyššiu podporu ako medzi staršími oprávnenými voličmi¹⁰⁶. Z hľadiska druhého volebného rozhodnutia považujeme „nadpriemerný“ zisk Strany zelených za ďalší podstatný rys volebného chovania prvovoličov.

ČSSD ako druhá najsilnejšia strana volieb do Poslaneckej snemovne 2006 získala celkovo takmer tretinu platných hlasov. Z prvovoličov vo výbere však voľbu Sociálnych demokratov uviedlo len menej ako 17%. Znova teda môžeme konštatovať, že v populácii odovzdávali prvovoliči svoje hlasy pre ČSSD významne menej ako starší oprávnení voliči. K tomuto záveru sme analogicky dospeli na základe 95% intervalu spoľahlivosti, ktorý má pre tento prípad nasledovnú podobu (6,44%; 26,9%). Významne nižšiu podporu sociálnych demokratov v najmladšej časti elektorátu považujeme za ďalší rys volebného chovania prvovoličov, ktorý si zaslúži zvýšenú pozornosť.

U prvovoličov vo výbere dosiahli tri vyššie uvedené politické strany spolu až 84% podporu. Za nimi nasledujú so ziskami na úrovni asi 4% KDU-ČSL a Balbínova poetická strana. Konštrukciu intervalov spoľahlivosti pre zisky týchto strán nepovažujeme za vhodnú¹⁰⁷. Podpora ostatných strán je vo výbere zanedbateľná. Zo strán so „zanedbateľnou“ prvovoličskou podporou však určite stojí za povšimnutie KSČM, ktorá celkovo získala až 12,81% hlasov. Z 51 hlasujúcich prvovoličov len jediný uviedol, že odovzdal hlas KSČM. Na základe tejto skutočnosti si trúfame uzavrieť, že v najmladšej časti elektorátu má komunistická strana v porovnaní so staršími voličmi významne nižšiu podporu.

Pozrime sa teraz na vzťah medzi voľbou strany a straníckou identifikáciou. Z regresného modelu vieme, že psychologická väzba na niektorú z politických strán je jedným z najdôležitejších faktorov, ktoré motivujú prvovoličov k účasti vo voľbách. V kapitole o dôvodoch volebnej účasti sme zistili, že nejakou formou straníckej identity disponuje asi štvrtina opýtaných prvovoličov. V tejto skupine stranícky identifikovaných mladých voličov dosiahla miera volebnej účasti až troch štvrtín¹⁰⁸. Pri skúmaní vzťahu medzi voľbou strany a straníckou identifikáciou teda pracujeme asi s každým piatym opýtaným prvovoličom.

---

¹⁰⁶ Aj tu platí, že keby u prvovoličov získali Zelení podporu práve 23%, tak medzi staršími voličmi by ich podpora bola nižšia ako celkový zisk (konkrétne by sa jednalo o asi 5,6% hlasov u starších voličov).

¹⁰⁷ Spodná hranica intervalu pre relatívnu početnosť má negatívnu hodnotu. V absolútnych číslach máme u oboch strán do čínenia len s dvoma prvovoličmi.

¹⁰⁸ Konkrétne svoju účasť na voľbách deklarovalo až 75,6% prvovoličov s nejakou formou straníckej identity. Pre porovnanie vo výrazne početnejšej skupine bez akejkoľvek straníckej identifikácie sa k účasti prihlásilo len asi 17% prvovoličov.

Stranícka identifikácia ovplyvňuje aj druhé volebné rozhodnutie¹⁰⁹. Najpresvedčivejšie o tom vypovedá skutočnosť, že viac ako 90% identifikovaných hlasujúcich prvovoličov odovzdalo svoj hlas v zhode so svojou identifikáciou. Na základe tejto skoro perfektnej závislosti medzi oboma premennými si myslíme, že stranícka identifikácia je jednou z kľúčových premenných, ktoré u prvovoličov ovplyvňujú výber strany. Je potrebné dodať, že pri výbere strany záleží aj na intenzite straníckej identifikácie, prípadne ďalších faktoroch.

Na druhej strane však existujú prvovoliči bez straníckej identifikácie, ktorí svoje aktívne volebné právo využili, a teda odovzdali svoj hlas niektorej z kandidujúcich strán¹¹⁰. Určite by bolo zaujímavé sledovať, aké premenné ovplyvňujú výber konkrétnej strany v tejto menej početnej skupine prvovoličov¹¹¹. Je možné formulovať množstvo hypotéz vysvetľujúcich druhé volebné rozhodnutie týchto prvovoličov¹¹². Malá početnosť tejto skupiny nám však znemožňuje založiť tieto hypotézy na dátach z volebnej štúdie, prípadne formulované teoretické hypotézy na dostupných dátach testovať.

Vzhľadom na nedostatky dátového súboru vo vzťahu k skúmaniu príčin voľby konkrétnych strán pristúpime k skúmaniu jednej „vlastnosti“ prvovoličov (ktorá podľa nás ovplyvňuje výber strany) medzi všetkými prvovoličmi vo výbere. Konkrétne máme na mysli charakteristiku, či sa prvovoliči považujú za priaznivcov ľavice, stredy alebo pravice. Týmto krokom si v žiadnom prípade nečiníme nárok komplexne vysvetliť motívy prvovoličov vedúce k druhému volebnému rozhodnutiu¹¹³. Cieľom je skôr predstaviť ďalšiu podstatnú charakteristiku prvovoličov v širšom kontexte určujúcim volebné chovanie.

---

¹⁰⁹ Tzn. ktorej politickej strane prvovoliči odovzdajú svoj hlas.

¹¹⁰ Z hlasujúcich prvovoličov vo výbere viac ako tretina (39%) uviedla, že nepociťuje blízkosť k žiadnej z politických strán.

¹¹¹ Rovnako zaujímavé by bolo sledovať, ktoré premenné (spolu)ovplyvňujú voľbu strany u prvovoličov so straníckou identifikáciou. Touto úvahou chceme poukázať, že u stranícky identifikovaných prvovoličov máme (prostredníctvom straníckej identifikácie) k dispozícii premennú, ktorá u nich s veľkou pravdepodobnosťou výrazne ovplyvňuje výber strany. U hlasujúcich prvovoličov bez straníckej identifikácie však takto silný dôvod výberu strany chýba a na základe malého počtu prípadov v tejto skupine nedokážeme vplyvy potenciálnych premenných zmysluplne posúdiť.

¹¹² Z niektorých môžeme spomenúť: príťažlivosť programu politickej strany (presvedčenie, že konkrétna strana má najlepší program; prípadne presvedčenie, že strana najlepšie rieši otázky dôležité pre prvovoliča); vplyv rodiny a okolia; hlasovanie proti niektorej zo strán; sympatie voči straníckemu lídrovi atď.

¹¹³ Budeme pracovať so všetkými prvovoličmi vo výbere, tzn. so skupinou, v ktorej prevláda volebná neúčasť (voliach a nevoliach prvovoličov medzi sebou tiež porovnáme, aby sme získali predstavu, či sa „distribúcia“ tejto charakteristiky v oboch skupinách líši).

Pri popisovaní ziskov politických strán sme zistili, že ČSSD a KSČM medzi prvovoličmi dosiahli výrazne nižšiu podporu ako bol ich celkový volebný výsledok. Obe politické strany bývajú v rámci českého stranického systému označované za strany ľavicové. Medzi prvovoličmi vo výbere najúspešnejšia strana (ODS) býva naopak považovaná za pravicovú stranu. V nasledujúcom texte ukážeme ako samotní prvovoliči vnímajú na škále ľavica – pravica politické strany, ktoré vo voľbách do Poslaneckej snemovne v roku 2006 získali viac ako 5% platných hlasov. Na základe toho zistíme, aká je predstava prvovoličov o tom, čo je naľavo a čo napravo¹¹⁴. Ich predstava má vzťah¹¹⁵ k existujúcim politickým postojom, hodnotám a politickým aktérom [Plecitá-Vlachová, 2001]. Ak sa jednotlivé predstavy prvovoličov budú zhodovať so všeobecne chápaným postavením politických strán na danej škále, tak to budeme považovať za indikátor „správneho“ oboznámenia sa s v politike často používaným rozlíšením na ľavicu a pravicu.

Respondentom z volebnej štúdie boli postupne položené otázky, kam by na stupnici od 0 do 10, kde 0 znamená ľavica a 10 pravica, umiestili jednotlivé parlamentné strany. Pôvodnú 11-stupňovú škálu sme kvôli prehľadnosti a efektívnejšej interpretovateľnosti symetricky prekódovali do piatich kategórií¹¹⁶. Je potrebné dodať, že nie všetci prvovoliči rozdelenie na ľavicu a pravicu poznajú. Zo všetkých opýtaných prvovoličov približne 6% uviedlo, že o ľavo-pravej škále nikdy nepočulo. Takúto hodnotu vzhľadom na prevažujúci nezáujem o politiku¹¹⁷ nepovažujeme za nijak kritickú a všetkých respondentov, ktorí rozlíšenie nepoznajú sme z analýzy vyradili. Rovnako sme nepracovali ani s respondentmi, ktorí na položené otázky odmietli odpovedať. Iným spôsobom sme však postupovali u respondentov, ktorí nevedeli zaradiť konkrétne strany. Do analýzy sme ich zahrnuli najmä s cieľom ukázať, že u rôznych strán sa podiely prvovoličov, ktorí ich nevedia zaradiť môžu odlišovať¹¹⁸.

Veľká väčšina opýtaných prvovoličov na základe subjektívneho pochopenia škály ľavica – pravica považuje ODS za pravicovú stranu, pričom až 52% prvovoličov ju (podľa nášho pomenovania rekódovanej kategórie) označilo dokonca za krajne

---

¹¹⁴ Nepriamo teda zistíme ako prvovoliči chápu samotnú škálu.

¹¹⁵ Lepšie povedané tento vzťah sa teoreticky predpokladá.

¹¹⁶ Spôsob rekódovania a pomenovanie nových kategórií bol nasledovný: 0 a 1 = *krajná ľavica*; 2 a 3 = *umiernená ľavica*; 4, 5 a 6 = *stred*; 7 a 8 = *umiernená pravica*; 9 a 10 = *krajná pravica*.

¹¹⁷ Pre zaujímavosť uvádzame, že všetci prvovoliči v tejto skupine (nikdy o ľavo-pravej škále nepočuli) sa o politiku vôbec nezaujímajú.

¹¹⁸ Ďalším dôvodom bolo, že sme chceli podiel chýbajúcich hodnôt udržať na prijateľnej úrovni (menej ako 10% všetkých prípadov). V neposlednom rade s odpoveďou „neviem“ pracujeme ako s platnou odpoveďou aj pri subjektívnej klasifikácii prvovoličov na ľavo-pravej škále.

pravicovú stranu (tabuľka č. 11). Opačný pól škály „okupuje“ KSČM, ktorú až 70% prvovoličov umiestnilo do pozície krajnej ľavice. ČSSD vnímajú mladí voliči väčšinou ako ľavicovú, prípadne stredovú stranu. Pri dvoch z hľadiska počtu získaných mandátov najmenej úspešných stranách malo najviac prvovoličov „problém“ s ich umiestnením, keď u Strany zelených až 22% a u KDU-ČSL 17% prvovoličov odpovedalo, že nevie kde dané strany umiestniť. U týchto strán si myslíme, že obe nie sú na škále ľavica – pravica profilované do takej miery ako napríklad ODS alebo KSČM. Nízku profiláciu týchto strán podľa nás naznačuje aj skutočnosť, že väčšina prvovoličov ich označila za strany stredové. Na základe distribúcie relatívnych početností v tabuľke č. 11 u jednotlivých politických strán sme presvedčení, že medzi prvovoličmi prevažuje správne vnímanie škály ľavica – pravica. Zjednodušene teda konštatujeme, že medzi prvovoličmi po voľbách do Poslaneckej snemovne 2006 existoval nasledovný subjektívny obraz o politických stranách: *KSČM* (krajná ľavica), *ČSSD* (umiernená ľavica), *KDU-ČSL* a *SZ* (stred, prípadne umiernená pravica), *ODS* (umiernená až krajná pravica).

Tabuľka č. 11 – Vnímanie politických strán na škále ľavica – pravica prvovoličmi
(stĺpcové %)

	ODS	SZ	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM
krajná ľavica	1,9	0,6	15,1	0,6	68,7
umiernená ľavica	0,2	1,5	46,9	6,3	13,6
stred	7,5	43,7	24,9	46,3	5,8
umiernená pravica	27,2	25	0	21,2	0,2
krajná pravica	51,8	7,3	1,7	8,7	1,1
<i>nevie</i>	<i>11,4</i>	<i>21,9</i>	<i>11,4</i>	<i>16,9</i>	<i>10,6</i>
Spolu %	100,0	100	100	100	100
N	147	145	146	145	146

Pri popise ziskov politických strán u prvovoličov sme zistili, že medzi hlasujúcimi prvovoličmi sa na prvých dvoch miestach umiestnili ODS a Strana zelených. ODS vnímajú prvovoliči ako pravicovú stranu a Stranu zelených ako stredovú, prípadne umiernenú pravicovú. Tieto strany získali vo výbere až dve tretiny hlasov. Posuňme sa preto teraz k skúmaniu toho, ako prvovoliči na škále ľavica –

pravica umiestňujú samých seba. Celkovo je pritom na úvod veľmi dôležité poznamenať, že takmer 30% všetkých prvovoličov sa nevie na tradičnej škále zaradiť¹¹⁹. Jedná sa o skutočne veľký podiel, pričom by bolo zaujímavé sledovať do akej miery títo prvovoliči subjektívne nepreferujú žiadnu politickú orientáciu (ľavicu, stred či pravicu) alebo len svojim konkrétnym preferenciám nedokážu na danej škále pripísať miesto. Podľa dostupných dát to však predstavuje veľmi ťažkú úlohu. Keď sa na „neschopnosť“ zaradiť sa na škále ľavica – pravica pozrieme z hľadiska volebnej účasti, tak zistíme, že medzi hlasujúcimi prvovoličmi uviedlo odpoveď „neviem“ len asi 12% opýtaných. To v porovnaní s približne 37% u prvovoličov, ktorí sa volieb nezúčastnili predstavuje významný rozdiel. Uvedený rozdiel by podľa nás mohol naznačovať, že hlasujúci prvovoliči odovzdaním svojho hlasu aspoň z časti podporujú vlastné programové preferencie, ktoré sú často (spolu)určované práve všeobecne vnímanými rozdielmi medzi pravicovými a ľavicovými alternatívami¹²⁰.

Všeobecne môžeme povedať, že najviac prvovoličov sa označilo za priaznivcov stredu. Keď sa však „zo stredu rozhliadneme na obe strany“, tak zistíme, že v najmladšej časti elektorátu priaznivci pravice výrazne prevyšujú priaznivcov ľavice. Medzi hlasujúcimi prvovoličmi je už podpora pravice väčšia ako podpora stredu. Viac ako polovica hlasujúcich prvovoličov sa na škále ľavica – pravica umiestnila napravo od stredu. Nie je preto prekvapením, že ODS ako pravicová strana získala u prvovoličov vo výbere najvyššiu podporu¹²¹. Prekvapením v tomto zmysle nemôže byť ani miera prvovoličskej podpory KSČM, pretože podiel priaznivcov krajnej ľavice sa medzi mladými ľuďmi zdá byť marginálny. U Strany zelených sa zdá, že najviac jej voličov pochádza z „oblastí“ stredu a umiernennej pravice¹²². ČSSD dosiahla s ohľadom na subjektívnu klasifikáciu prvovoličov najväčšiu podporu u priaznivcov umiernennej ľavice a stredu¹²³. Vychádzajúc z údajov v tabuľke č. 12 si myslíme, že vyššie popísané

¹¹⁹ Aj tu sme prvovoličov, ktorí o škále nikdy nepočuli alebo odmietli odpovedať na otázku vyradili z analýzy.

¹²⁰ Medzi hlasujúcimi prvovoličmi je viac jedincov, ktorí dokážu povedať, či sa pokladajú za priaznivcov ľavice, stredu či pravice. To podľa nás môže podstatným spôsobom ovplyvniť výber konkrétnej strany (ako sme však ukázali v časti o prvom volebnom rozhodnutí, tak mnohých prvovoličov motivujú k účasti aj iné faktory ako je „straníctvo“ alebo programová preferencia).

¹²¹ Konkrétne až takmer tri štvrtiny prvovoličov hlasujúcich pre ODS sa považujú za priaznivcov pravice. Takýto podiel bol zistený vo výbere, preto je potrebné chápať ho ako popis dátového súboru a nie ako odhad relatívnej početnosti tejto charakteristiky v populácii prvovoličov.

¹²² Formuláciu „sa zdá“ volíme z dôvodu, že umiestnenie väčšiny voličov Strany zelených do priestoru stredu a umiernennej pravice je založené len na popise výberu (v absolútnych číslach len na 12 prvovoličoch hlasujúcich pre Stranu zelených).

¹²³ U ČSSD platí to isté ako u Strany zelených a ODS (jedná sa len o popis výberového súboru).

zisky politických strán v hrubých rysoch odpovedajú rozdeleniu prvovoličských preferencií na ľavo-pravej škále¹²⁴.

Tabuľka č. 12 - Subjektívne zaradenie prvovoličov na škále ľavica – pravica v závislosti na volebnej účasti (stĺpcové % a adjustované rezíduá)

	Prvovoliči		Celkovo
	Účasť	Neúčasť	
krajná ľavica	2 -0,05	2,1 0,05	2
umiernená ľavica	7,8 1,7	2,1 -1,7	4,1
stred	25,5 -1,7	39,6 1,7	34,7
umiernená pravica	39,2 3,6***	13,5 -3,6***	22,4
krajná pravica	13,7 1,5	6,2 -1,5	8,9
<i>nevie</i>	<i>11,8</i> -3,2***	<i>36,5</i> 3,2***	<i>27,9</i>
Spolu	100	100	100
N	51	96	147

Poznámka:

*** - štatisticky významné na hladine 0,001.

$\chi^2 = 24,09$; 5 stupňov voľnosti; p - hodnota (sig.) = 0,0002.

¹²⁴ Pri tomto záverečnom konštatovaní vychádzame z rozdelenia preferencií len tých prvovoličov, ktorí sa volieb zúčastnili.

ZÁVER

Najpodstatnejším rysom volebného chovania prvovoličov je nízka volebná účasť. V roku 2006 sa volieb do Poslaneckej snemovne Parlamentu Českej republiky zúčastnila len asi tretina všetkých prvovoličov. Prvovoliči mali zo všetkých vekových skupín jednoznačne najnižšiu mieru účasti (po rozdelení oprávnených voličov do 15 vekových kategórií určených intervalom 4 roky). Neúčasť väčšiny prvovoličov (asi 66%) bola podľa ich vlastných slov dobrovoľná, tzn. nespôsobili ju okolnosti vzniknuté v deň konania volieb.

Väčšinu prvovoličov charakterizuje absolútny nezáujem o politiku. Zistili sme, že mladí voliči bez akéhokoľvek záujmu o politiku sa volieb zúčastňujú len minimálne. So zvyšujúcim sa záujmom o politické dianie rastie aj miera volebnej účasti, pričom prvovoliči s veľkým záujmom o politiku sa volieb zúčastňujú vo viac ako troch štvrtinách prípadov. Veľký záujem o politiku je však medzi prvovoličmi zriedkavý, keď sa k nemu prihlásilo menej ako 10% všetkých prvovoličov.

Ďalšou premennou, ktorá podľa našich zistení ovplyvňuje obe volebné rozhodnutia je stranícka identifikácia. Celkovo však nejakou formou straníckej identity disponuje len asi štvrtina všetkých prvovoličov. Prvovoliči bez akejkoľvek psychologickéj väzby k strane sa volieb zúčastňujú zriedka. Aj tu platí, že so zvyšujúcou intenzitou straníckej identifikácie rastie volebná účasť. Drvivá väčšina hlasujúcich prvovoličov odovzdala svoj hlas v zhode so svojou straníckou identifikáciou.

Existuje aj pozitívny vzťah medzi účasťou prvovoličov a účasťou ich rodičov. Prvovoliči, ktorých obaja rodičia sa na hlasovaní zúčastnili mali o dosť vyššiu mieru volebnej účasti ako prvovoliči, ktorým sa na voľbách nezúčastnil ani jeden z rodičov. Sila tohto vzťahu však nie je tak veľká, ako medzi volebnou účasťou a intenzitou straníckej identifikácie alebo záujmom o politiku. Z hľadiska vecnej interpretácie je však oprávnené očakávať, že vplyv rodiny sa v priebehu socializácie realizuje aj vo formovaní záujmu o politiku alebo straníckej identifikácie. Vzhľadom na charakter používaných dát však nebolo možné takéto aspekty vplyvu rodiny analyzovať.

Pri vysvetľovaní nízkej volebnej účasti prvovoličov sa zdá byť užitočný koncept volebných nákladov. Mladí voliči väčšinou nemajú osobné skúsenosti s volebným procesom, nepocitujú blízkosť k žiadnej z politických strán a ani sa o politiku nezaujímajú. Prvovoliči preto v obmedzenej miere vlastnia zdroje, ktoré by mohli znížiť

náklady spojené s volebným rozhodovaním, a teda uľahčiť ich účasť na hlasovaní. Pravdepodobnosť účasti na voľbách zvyšuje aj stupeň dôležitosti, ktorú prvovoliči voľbám pripisujú.

V súvislosti s voľbou strany najväčšiu podporu medzi prvovoličmi dosiahla ODS, ktorej voľbu vo výbere deklarovalo až 44% prvovoličov. Na druhom mieste sa medzi prvovoličmi umiestnila Strana zelených, ktorej vyjadrilo podporu približne 23%. V najmladšej časti elektorátu sa na treťom mieste umiestnila ČSSD, ktorá však v porovnaní s celkovým volebným výsledkom získala medzi prvovoličmi významne menší podiel hlasov. Odovzdanie hlasu komunistickej strane je možné medzi mladými voličmi označiť za výnimočný jav.

Z hľadiska subjektívnej klasifikácie na známej škále ľavica – pravica až skoro 30% všetkých prvovoličov uviedlo, že sa na nej nevie zaradiť. Ďalšia tretina prvovoličov sa považuje za priaznivcov stredy. Niečo menej ako tretina všetkých prvovoličov sa na danej škále umiestnila do priestoru pravice. Subjektívnu podporu ľavice vyjadrilo len asi 6% prvovoličov. Keď sa na túto charakteristiku mladých voličov pozrieme iba u hlasujúcich prvovoličov, tak v rámci tejto skupiny sa už viac ako polovica považuje za priaznivcov pravice.

SUMMARY

The most important characteristic of first time voters is their low turnout. Only about a third of first time voters casted their votes in Czech general election in 2006, whereas the total turnout reached 64,47%. The abstention of most first time voters was, according to their own words, voluntary, i.e. it was not caused by circumstances arisen on election day.

The majority of Czech first time voters is not at all interested in politics. This alienation of young people from politics is one of reasons of their low turnout. As a general rule, the higher the interest the higher the turnout. Nevertheless, less than 10 percent of Czech first time voters admitted big interest in politics.

Party identification represents a variable which crucially influences both voting decisions. Young voters with psychological attachments to political parties are more likely to participate in election. The vast majority of first time voters with party identification casted their votes in accordance with their party allegiance, i.e. they voted for their preferred party. About a quarter of Czech first time voters feels closeness to one of the political parties.

The concept of costs of voting appears to be useful for explaining the low turnout among first time voters. The young voters do not mostly have personal experience with election; they do not feel close to any of political parties and they are not interested in politics. Therefore, first time voters lack resources which could decrease their costs of voting and facilitate their participation. The probability that young person will vote also increases with the importance they ascribe to the election.

Regarding the party choice, the right-wing ODS (The Civic Democratic Party) gained the highest support among the Czech first time voters (about 44%). Strana zelených (Green party) received almost a quarter of votes. Compared to the overall 6% vote share, Strana zelených has a significantly higher support among young people. ČSSD (Czech Social Democratic Party) ended third among first time voters with about 17% of their votes. The support of former ruling Communist party is marginal.

POUŽITÁ LITERATÚRA

ALLARDT, Erik. Party Systems and Voter Alignments in the tradition of political sociology. In KARVONEN, Lauri; KUHNLE, Stein. (ed.). *Party systems and voter alignments revisited*. London: Routledge, 2001. s. 13-26. ISBN 0-415-23720-3.

BRADOVÁ, Eva; LEBEDA, Tomáš. Nerozhodnutí voliči a volební kampaň. In LEBEDA, Tomáš; LINEK, Lukáš; LYONS, Pat; VLACHOVÁ, Klára. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 111-132. ISBN 978-80-7330-126-2.

CAMPBELL, Angus. (et al.). *The American Voter*. Chicago: University of Chicago Press, 1960. s. 573. ISBN 0-226-09254-2.

CONVERSE, E. Philip; NIEMI, G. Richard. Non-voting among Young Adults in the United States. In CROTTY, J. William. (ed.). *Political Parties and Political Behavior*. Boston: Allyn and Bacon, 1971. s. 461.

ČSÚ: *Demografická ročenka České republiky 2006*. Dostupné na adrese: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/4019-07-2006>

DOWNS, Anthony. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper Collins, 1957. s. 310. ISBN 0-06-041750-1.

EVANS, A. J. Jocelyn. *Voters and Voting*. London: Sage Publications, 2004. s. 219. ISBN 0-7619-4909-7.

GEYS, Benny. 'Rational' Theories of Voter Turnout: A Review. *Political Studies Review*. 2006. roč. 4, č. 1, s. 16-35.

GROFMAN, Bernard. Downsian Model of Elections. In ROSE, Richard. (ed.). *International Encyclopedia of Elections*. London: Macmillan, 2000. s. 70-72. ISBN 0-333-92745-1.

HENDL, Jan. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál, 2009. s. 695. ISBN 978-80-7367-482-3.

JERÁBEK, Hynek. Počátky Lazarsfeldovy politické sociologie - The People's Choice. *Sociologický časopis*. 2000. roč. 36, č. 1, s. 67-81.

KAVANAGH, Dennis. Public Opinion Polls. In BUTLER, David. (ed.). *Democracy at the Polls: A Comparative Study of Competitive National Elections*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 1981. s. 197-215. ISBN 0-8447-3405-5.

LAZARSFLD, F. Paul. (et al.). *The People's Choice*. New York: Columbia University Press, 1944. s. 178.

LEBEDA, Tomáš; LINEK, Lukáš; LYONS, Pat; VLACHOVÁ, Klára; Úvod. In LEBEDA, Tomáš; LINEK, Lukáš; LYONS, Pat; VLACHOVÁ, Klára. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 1-15. ISBN 978-80-7330-126-2.

LEBEDA, Tomáš; LINEK, Lukáš; LYONS, Pat; VLACHOVÁ, Klára; Závěr: Co rozhodlo volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006 a co sme se dozvěděli o volebním chování v ČR?. In LEBEDA, Tomáš; LINEK, Lukáš; LYONS, Pat; VLACHOVÁ, Klára. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 203-214. ISBN 978-80-7330-126-2.

LINEK, Lukáš; LYONS, Pat. Zdroje a motivace volební účasti. In LEBEDA, Tomáš; LINEK, Lukáš; LYONS, Pat; VLACHOVÁ, Klára. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 63-85. ISBN 978-80-7330-126-2.

LIPSET, Seymour Martin. *Political Man*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1981 (1960). s. 586. 0-8018-2522-9.

LYONS, Pat; LINEK, Lukáš. Povaha a zdroje stranické identifikace. In LEBEDA, Tomáš; LINEK, Lukáš; LYONS, Pat; VLACHOVÁ, Klára. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 147-175. ISBN 978-80-7330-126-2.

PEDUZZI, Peter; CONCATO, John (et al.). A simulation study of the number of events per variable in logistic regression analysis. *Journal of Clinical Epidemiology*. 1996. roč. 49, č. 12, 1373-1379.

PLECITÁ-VLACHOVÁ, Klára. Levice a pravice. *Revue Proglas*. 2001. roč. 12, č. 7, Dostupné na adrese: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1111/levice-a-pravice>

ROSE, Richard. Types of Election Studies. In ROSE, Richard. (ed.). *International Encyclopedia of Elections*. London: Macmillan, 2000. s. 85-87. ISBN 0-333-92745-1.

RUSSEL, J. Dalton. Influences on Voting Behavior. In ROSE, Richard. (ed.). *International Encyclopedia of Elections*. London: Macmillan, 2000. s. 332-339. ISBN 0-333-92745-1.

ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Nebojte se logistické regrese. *Sociologický časopis*. 2000. roč. 36, č. 4, s. 475-492.

THOMASSEN, Jacques. *The European Voter*. Oxford: Oxford University Press, 2005. s. 347. ISBN 0-19-927321-9.

Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992; článek 18; odsek 3. Dostupné na adrese: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

VLACHOVÁ, Klára; ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Sociální třída a její vliv na volební chování. In LEBEDA, Tomáš; LINEK, Lukáš; LYONS, Pat; VLACHOVÁ, Klára. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. s. 133-145. ISBN 978-80-7330-126-2.

WOLFINGER, E. Raymond; ROSENSTONE, J. Steven. *Who Votes?*. New Haven: Yale University Press, 1980. s. 160. ISBN 9780300025521.

Zákon č. 247/1995 Sb. ze dne 27. září 1995 o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů; paragraf 1; odsek 7. Dostupné na adrese: http://www.senat.cz/volby/zak247_1995.php

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka č. 1 - Dôvody volebnej neúčasti u prvovoličov a ostatných voličov	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 2 - Záujem o politiku u prvovoličov a ostatných voličov	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 3 - Porovnanie rozdielov dôvery v politiku medzi dvoma skupinami nevoličov vo výbere	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 4 - Volebná účasť rodičov a ich detí – len u prvovoličov	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 5 – Stranícka identifikácia u voliacich a nevoliacich prvovoličov	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 6 - Názor na to, či sa niečo zmení, keď ľudia niekoho volia (škála) a volebná účasť – len u prvovoličov	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 7 – Klasifikačná tabuľka regresného modelu .	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 8 – Regresné koeficienty	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 9 – Doba, kedy oprávnení voliči vykonali svoje volebné rozhodnutia – len u prvovoličov	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 10 - Vzťah medzi záujmom o politiku a sledovaním volebnej kampane u prvovoličov	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 11 – Vnímanie politických strán na škále ľavica – pravica prvovoličmi	Chyba! Záložka není definována.
Tabuľka č. 12 - Subjektívne zaradenie prvovoličov na škále ľavica – pravica v závislosti na volebnej účasti	Chyba! Záložka není definována.